

Kvalitetsstudie och användarstöd om brottsplats
Geografiska koordinater, DeSO och RegSO, för anmälda brott

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till främst regeringen, rättsväsendets myndigheter och brottsförebyggande aktörer, men även allmänheten.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

urn: nbn: se: bra-1211

© Brottsförebyggande rådet 2025
Enheten för rättsstatistik

Omslagsillustration: Susanne Engman

Produktion: Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm

Telefon 08-527 58 400, e-post registrator@bra.se, www.bra.se

Denna publikation kan laddas ner från Brås webbplats www.bra.se/publikationer.

Förord

Brottsförebyggande rådet (Brå) är ansvarig myndighet för den officiella kriminalstatistiken. I uppdraget ingår att redovisa statistikens kvalitet och verka för att viktiga kvalitetsaspekter genomlysas och förbättras. Under 2023 bedrev Brå ett arbete för att komplettera registret över anmälda brott med fler uppgifter om brottsplatsen för anmälda brott, som kan användas för att analysera statistiken på detaljerade geografiska områden. Som ett led i arbetet har Brå även studerat kvaliteten på uppgifterna för att belysa eventuella felkällor och andra kvalitetsaspekter som kan behöva beaktas när uppgifterna används för statistiska analyser. Studiens resultat presenteras i denna rapport tillsammans med ett stöd för användare som ska analysera eller tolka statistik över anmälda brott för demografiska eller regionala statistiska områden.

Kvalitetsstudien och användarstödet har genomförts respektive tagits fram av statistiker Linnea Abramowski, utredare Matheus Eriksson och dåvarande biträdande enhetschef Åsa Lennerö samt dåvarande enhetschef Louise Ekström, samtliga vid enheten för rättsstatistik. Ett stort tack riktas till Anders Lassi, verksamhetsutvecklare, Nationella operativa avdelningen samt Olle Tjernström och Pia Tanttu, produktspecialister, IT-avdelningen, samtliga vid Polismyndigheten, för värdefull information om hur uppgifter om brottsplats registreras och används inom polisens verksamhet.

Stockholm i september 2025

Björn Borschos
Verksamhetsområdeschef

Åsa Lennerö
T.f. enhetschef

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Bakgrund och syfte med studien och användarstödet	4
Metod och material.....	6
Vad är geografiska koordinater?	8
Vad är DeSO och RegSO?	8
Brottsplats för anmälda brott.....	12
Registrering av brottsplatsuppgifter hos Polismyndigheten	12
Definition av brottsplatsen för anmälda brott	15
Brottsplatsen varierar för olika typer av brott.....	17
Bortfall av geografiska koordinater.....	21
Bortfall av koordinatuppgifter i hela landet	21
Bortfall av koordinatuppgifter i polisregionerna	38
Osäkerhet i precisionen för brottsplatserna	43
Koordinatpunkter beskriver inte rumsliga egenskaper	43
Frekvent registrerade koordinatpunkter	45
Uppsamlingspunkter används i olika syften	47
Sammanfattning av koordinatuppgifternas precision	53
Avslutande sammanfattning	55
Samlad bild av belysta kvalitetsaspekter	55
Redovisning på delområden ur ett sekretessperspektiv	58
Bilagor	62

Inledning

Bakgrund och syfte med studien och användarstödet

I den officiella statistiken för anmälda brott ingår uppgifter om brottsplats som redovisas på kommunnivå och stadsdelnivå i storstadskommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö.¹ Redovisningen av brottsplats bygger idag på de adressuppgifter som registrerats för de anmälda brotten. För att möjliggöra för statistik och analyser av anmälda brott på en mer detaljerad geografisk nivå har Brå bedrivit ett utvecklingsarbete för att komplettera registret över anmälda brott med uppgifter om geografiska koordinater för brottsplatsen. Uppgifterna inkluderar även en översättning av koordinaterna till demografiska statistikområden (DeSO) och regionala statistikområden (RegSO), och finns tillgängliga från 2018.

Koordinatuppgifterna öppnar för nya användningsområden av underlaget till anmälningsstatistiken. De kan exempelvis användas för att studera fördelningen av anmälda brott på karta eller för statistiska analyser av anmäld brottslighet och socioekonomiska förhållanden inom olika regionala statistikområden (RegSO). De kan också användas i det brottsförebyggande arbetet för att studera anmälda brott i mindre avgränsade områden inom en kommun. Vid en sådan användning är det viktigt att ha tillgång till kunskap om vad uppgifterna beskriver och vilken kvalitet de håller. Som ett led i arbetet med att tillgängliggöra mer detaljerade uppgifter om brottsplatsen har Brå därför genomfört kvalitetsstudien som belyser ett antal kvalitetsaspekter som är viktiga att beakta när de anmälda brotten analyseras på detaljerade geografiska områden. Resultaten har sammanställts i den här rapporten, tillsammans med användarstöd som ska ge vägledning till användare som vill studera anmälda brott på detaljerade geografiska områden.

Tre kvalitetsaspekter belyses

I huvudsak belyses följande tre kvalitetsaspekter i rapporten:

1. Inledningsvis ges en beskrivning av hur uppgifter om brottsplats registreras och definieras på brottsanmälan. Det ger en grundläggande förståelse för hur brottsplatsuppgifter, och i synnerhet geografiska koordinater, registreras på brottsanmälan. Sådan kunskap kan bland annat ge användaren insikt om vilka felkällor som kan uppstå i samband med registreringen. I rapporten

¹ Den officiella statistiken över anmälda brott som redovisas för hela landet samt för polisregionerna är baserad på uppgifter om var handlingningen av de anmälda brotten skett.

redogörs även för vilka typer av platser som kan registreras som brottsplats och hur platserna kan skilja sig åt för olika typer av brott. Kunskapen om vad brottsplatsen beskriver är av betydelse för att kunna tolka statistik som redovisas på detaljerad geografisk nivå samtidigt som den är viktig för att kunna bedöma vilka brottstyper som är relevanta att studera, givet det tänkta tillämpningsområdet.

2. Rapporten omfattar därefter en deskriptiv redogörelse av bortfallet av geografiska koordinater på de anmälda brotten under perioden 2018–2022. Bortfallets nivå och utveckling redovisas totalt sett samt för olika brottskategorier och brottstyper. Det beskrivs även hur bortfallet fördelar sig mellan polisregioner. Om bortfallet är stort innebär det en osäkerhet i statistiken och risk för att resultaten blir missvisande eller kanske inte meningsfulla att analysera. Därför är det viktigt att vara uppmärksam på bortfallets storlek och hur det skiljer sig mellan olika brottstyper när koordinater analyseras för att studera brott på detaljerade geografiska områden.
3. Slutligen belyser rapporten kvalitetsaspekter som rör koordinaternas precision. I rapporten redogörs för de registrerade koordinatuppgifternas exakthet samt hur väl de kan förväntas beskriva brottsplatsen. I det ingår att belysa hur användningen av så kallade uppsamlingspunkter kan påverka brottsplatsens precision. Uppsamlingspunkter används här som samlingsnamn för frekvent registrerade koordinatpunkter, på vilka brott kan registreras för ett större område än den plats punkten pekar ut. Förekomsten av uppsamlingspunkter kan i vissa fall ha en stor påverkan på precisionen på de anmälda brotten belägenhet och är därför viktiga att beakta vid analyser på detaljerade geografiska områden.

Avgränsningar

I kvalitetsstudien har det inte varit möjligt att systematiskt analysera om de adressuppgifter och koordinater som studeras är korrekta i förhållanden till den brottsplats som avsågs eller i vad mån koordinatuppgifterna som anges för brottsplatsen stämmer överens med de angivna adresserna. I vissa fall har jämförelser mellan koordinaterna och adressuppgifterna gjorts inom ramen för analyserna av koordinaternas precision, men det har inte gjorts genomgående. Det har vidare inte gjorts någon fördjupad analys av orsakerna bakom de bortfall som finns i koordinatuppgifterna på de anmälda brotten, även om det i rapporten förs vissa resonemang om möjliga orsaker. Det har inte heller gjorts någon fördjupad analys av

tillämpningen av det som i den här studien kallas uppsamlingspunkter inom polisen, för att klarlägga vad de frekvent registrerade koordinatpunkterna som har identifierats i studien i praktiken motsvarar.

Rapportens disposition

I följande avsnitt beskrivs det material som studien baseras på och metoden för analyserna. Även kortfattade beskrivningar presenteras av vad geografiska koordinater samt demografiska och regionala statistikområden är. Därefter följer tre kapitel som, var för sig, behandlar de kvalitetsaspekter som nämns ovan. Rapporten avslutas med en kort sammanfattning av studiens resultat, samt en redogörelse av vad som är viktigt att tänka på ur ett sekretessperspektiv när brott studeras på geografiskt detaljerade områden. Till resultatredovisningen hör även ett antal bilagor som listats allra sist i rapporten.

Metod och material

Materialet som ligger till grund för kvalitetsstudien bygger på ett datauttag från Brås register över anmälda brott, som även utgör underlag för den officiella statistiken. Den officiella statistiken över anmälda brott baseras på uppgifter som har registrerats i polisens, men även i andra myndigheters ärendehanteringssystem. När en brottsanmälan upprättas registreras den i respektive myndighets ärendehanteringssystem och levereras sedan till Brå. Statistiken över anmälda brott omfattar alla brott där fängelse ingår i straffskalan.² Det är huvudsakligen brott som regleras i brottsbalken, men även i specialstraffrättsliga lagar.

Utöver de variabler som används för att ta fram statistik över anmälda brott indelat efter polisregioner, kommuner och stadsdelar finns även uppgifter om geografiska koordinater för brottsplats numera tillgängliga i registret. Det undersökta datamaterialet omfattar samtliga anmälda brott som registrerats mellan den 1 januari 2018 och den 31 december 2022. I datamaterialet ingår – förutom uppgifter om polisområden, kommuner och geografiska koordinater – även adressuppgifter³ samt uppgifter om RegSO

² Se publikationen Klassificering av brott, <https://bra.se/statistik/brottkoder---klassificering-av-brott.html>

³ Adressuppgifterna är de initialt registrerade, därefter har 1 procent ändrats. För övriga variabler används den senaste registrerade uppgiften.

och DeSO som baseras på koordinaterna⁴. Därtill ingår uppgift om brottstyp som baseras på brottskoder⁵.

Totalt omfattar materialet 5 808 912 anmälda brott. Antal brott per år i kvalitetsstudien skiljer sig något från den officiella statistiken över anmälda brott. Det beror på att indelningen i anmälningår i den här kvalitetsstudien baseras på det enskilda brottets registreringstidpunkt, medan det i den officiella statistiken över anmälda brott härleds från ärendets registreringstidpunkt. Registreringsdatum i den officiella statistiken motsvarar det första brottet i ärendet, även när fler brott tillkommer vid ett senare tillfälle.

De statistiska mått som används i analysen av datamaterialet är totalt antal och delsummor. Vid jämförelser redovisas förändring i antal och procent. Analysen av materialet utgår därför i huvudsak från frekvens och andel av registrerade brottsplatser, med respektive utan koordinatuppgifter på de anmälda brotten. Måtten presenteras dels efter utvecklingen över åren, dels som ett genomsnitt för åren 2018–2022. Vid analysen av koordinaternas precision har några frekvent angivna koordinatpunkter granskats särskilt. I analysen har även jämförelser mellan koordinaterna och adressuppgifterna, som registrerats för brotten, gjorts i vissa fall.

Eftersom det framför allt är polisen som registrerar anmälda brott och brottsplatsuppgifter med koordinater, har Brå utöver analyser av datamaterialet även varit i kontakt med personer inom Polismyndigheten. Syftet har varit att inhämta information om, och få förståelse för hur registreringen av brottsplats går till vid anmälningsupptagandet.

Indelningar efter brottskategorier och brottstyper

I studien redovisas de anmälda brotten utifrån olika indelningar. I kapitlet om bortfallet av geografiska koordinater på sidan 21, presenteras bortfallet inledningsvis på en övergripande nivå; per kapitel för brotten som regleras i brottsbalken, samt för ett urval av lagar för brotten som regleras i specialstraffrätten. I avsnittet om nivå och utveckling av bortfallet inom brottskategorierna redovisas de anmälda brotten utifrån följande kategorier:

- Brottsbalken 3 kap. Brott mot liv och hälsa
- Brottsbalken 4 kap. Brott mot frihet och frid

⁴ I stort sett alla registrerade koordinatpunkter för anmälda brott under perioden 2018–2022 finns inom Sveriges gränser och täcker nästan hela landytan med undantag av några glea områden i fjällen. Ett försumbart litet antal koordinater ligger således utanför Sverige.

⁵ <https://bra.se/statistik/brottkoder---klassificering-av-brott.html>

- Brottsbalken 6 kap. Sexualbrott
- Brottsbalken 8 kap. Stöld och tillgreppsbrott
- Brottsbalken 9 kap. Bedrägeribrott
- Brottsbalken 12 kap. Skadegörelsebrott
- Brott mot knivlagen
- Brott mot miljöbalken
- Brott mot narkotikastrafflagen
- Brott mot trafikbrottslagen
- Brott mot tobakslagen, narkotikastrafflagen, lagen om förbud mot vissa dopingmedel, alkohollagen och lagen om kontroll av narkotika

Inom dessa kategorier och genomgående i studien redovisas också urval av enskilda brottstyper. Brottstyp är en mer detaljerad nivå än brottskategori. I statistiken över anmälda brott är uppgifter om brottskod avgörande för vilken brottstyp brottet räknas till och baseras på den senast registrerade brottskoden. Det gäller även i den här studien.

Vad är geografiska koordinater?

Geografiska koordinater anger punkter på jorden. Bland annat för att kunna ange var en punkt befinner sig på en platt landkarta använder man koordinater. I Sverige är SWEREF 99 TM⁶ är det officiella referenssystemet för att projicera Sverige på en karta.

Polisen och övriga utredande myndigheter i Sverige anger koordinater för brottsplatsen i enlighet med SWEREF 99 TM. Tidigare var RT90⁷ den svenska standarden, och polisen använde det koordinatsystemet tidigare. Brå har översatt de geografiska koordinaterna som levererats enligt standarden RT90 till SWEREF 99 TM.

Vad är DeSO och RegSO?

Utifrån koordinatuppgifterna för brottsplatser på de anmälda brotten har Brå indelat brottsplatserna i demografiska statistikområden (DeSO) och regionala statistikområden (RegSO).

⁶ <https://www.lantmateriet.se/sv/geodata/gps-geodesi-och-swepos/Referenssystem/Tvdimensionella-system/SWEREF-99-projektioner/>

⁷ <https://www.lantmateriet.se/sv/geodata/gps-geodesi-och-swepos/Referenssystem/Tvdimensionella-system/RT-90/>

DeSO⁸ och RegSO⁹ är indelningar som Statistiska centralbyrån (SCB) har utformat och förvaltar för att kunna presentera statistik på mindre geografiska områden. DeSO är en uppdelning av Sverige i numera 6 160 områden, med cirka 700–3 000 invånare per område. Indelningen finns sedan 1 januari 2018 och har reviderats under 2025¹⁰.

RegSO är i sin tur en aggregering av DeSO-indelningen till 3 363 områden i Sverige, med en befolkning mellan cirka 700 och 23 000 invånare. Indelningen finns sedan den 1 januari 2020 och har även reviderats under 2025¹¹. Denna studie bygger på data från 2018-2022 och RegSO- och DeSO-gränserna som gällde då.

Figur 1 på nästa sida visar exempel på avgränsningar för DeSO och RegSO från innan revideringen. I bilden ingår det till ytan minsta DeSO i Sverige, nordost på Södermalm, som omfattar två gatuavsnitt.¹² Södermalm är omkring 6 km² stort med cirka 130 000 invånare. Som jämförelse visas även uppdelningen i DeSO och RegSO i figur 2 för Gotland ett glesbygdsområde på 3 184 km² som har en befolkning på drygt 60 000 personer (se efterföljande sida).¹³

⁸ <https://www.scb.se/hitta-statistik/regional-statistik-och-kartor/regionala-indelningar/deso---demografiska-statistikomraden/>

⁹ <https://www.scb.se/hitta-statistik/regional-statistik-och-kartor/regionala-indelningar/regso---regionala-statistikomraden/>

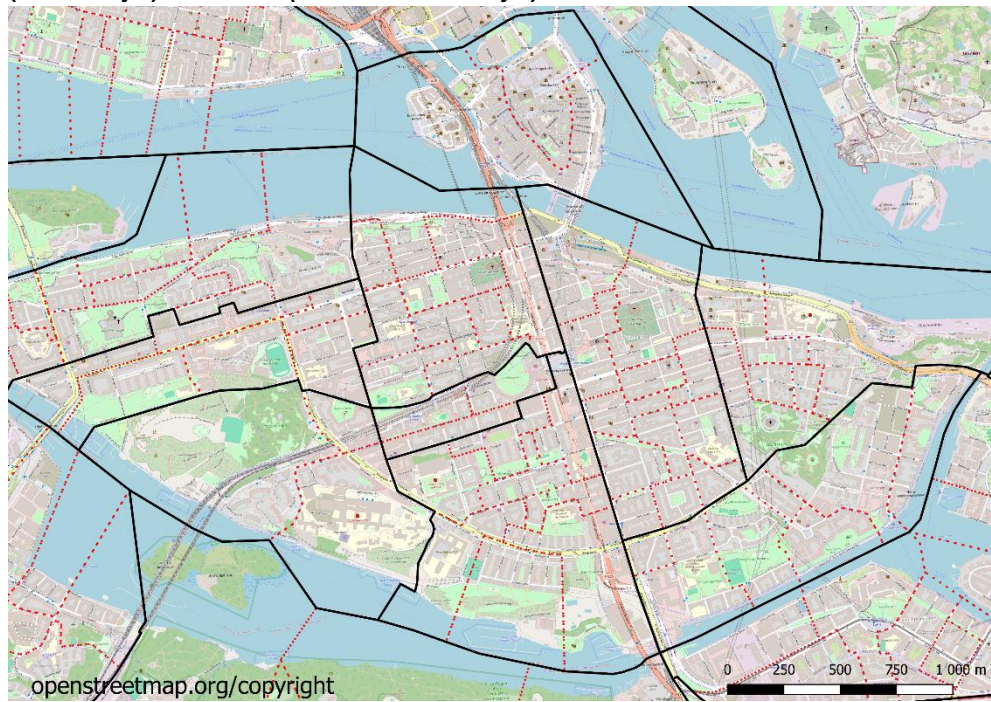
¹⁰ Läs mer om revideringen av DeSO <https://www.scb.se/hitta-statistik/regional-statistik-och-kartor/regionala-indelningar/deso---demografiska-statistikomraden/#Revidering>

¹¹ Läs mer om revideringen av RegSO <https://www.scb.se/hitta-statistik/regional-statistik-och-kartor/regionala-indelningar/regso---regionala-statistikomraden/#Revidering>

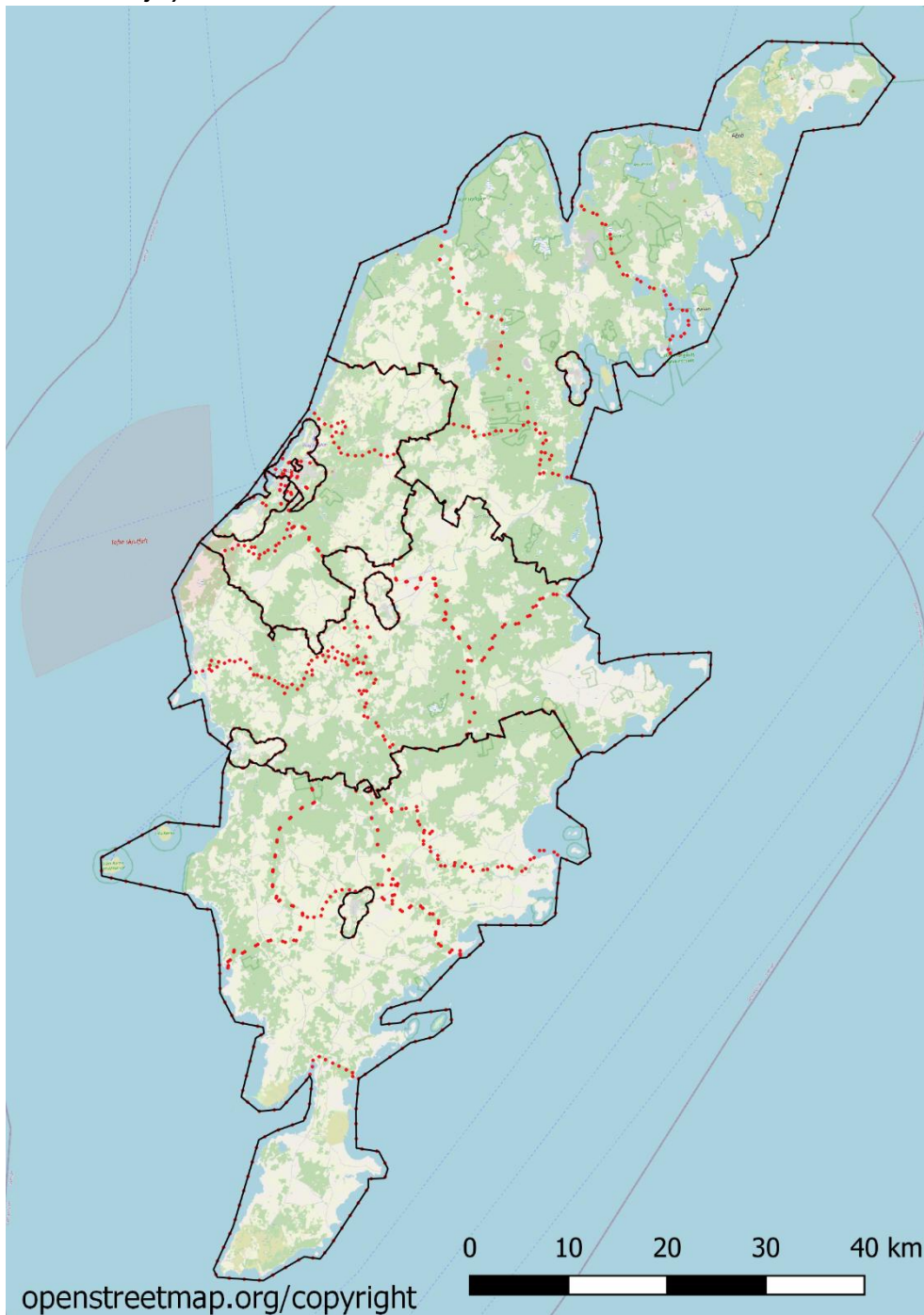
¹² Bild från innan revideringen 2025. Det har tillkommit ett nytt DeSO på den östra sidan av Södermalm.

¹³ Bild från innan revideringen 2025. Numera omfatta DeSO och RegSO större områden av territorialvatten.

Figur 1. Kartbild över Södermalm och Gamla stan i Stockholm, indelade i RegSO (svarta linjer) och DeSO (röda streckade linjer).

Figur 2. Kartbild över Gotland, indelat i RegSO (svarta linjer) och DeSO (röda streckade linjer).

Brottsplats för anmälda brott

I det här kapitlet redogörs för hur brottsplatsen på anmälda brott registreras och definieras hos Polismyndigheten och i viss mån hos andra brottsutredande myndigheter.¹⁴ Vid användning och tolkning av uppgifter om brottsplats för att redovisa brott på lokal nivå kan en förståelse för hur brottsplatsuppgifterna registreras och vad de beskriver vara värdefull av flera skäl. Exempelvis kan kunskapen om hur brottsplatsuppgifter, i synnerhet geografiska koordinater, registreras för brotten ge viss insikt om vilka eventuella felkällor som kan uppstå i samband med registreringen. Kunskap om hur brottsplatsen definieras för olika typer av brott är sedan viktig för att kunna göra en korrekt tolkning av statistik om anmälda brott som redovisas på detaljerad geografisk nivå.

Eftersom det i huvudsak är polisen som registrerar uppgifter om brottsplats för de anmälda brotten, inleds kapitlet med en beskrivning av registreringen av brottsplatsuppgifter vid Polismyndigheten med fokus på hur geografiska koordinater kopplas till de anmälda brotten. Därefter följer ett avsnitt om hur brottsplatsen teoretiskt sett kan definieras för olika brottstyper och vilken betydelse det kan ha för analyser av olika typer av brott på detaljerad geografisk nivå.

Registrering av brottsplatsuppgifter hos Polismyndigheten

Vid registreringen av ett nytt brott i polisens ärendehanteringssystem är brottsplatsen en central uppgift som alltid ska anges om det är möjligt. Uppgifterna registreras ofta i samband med att anmälan upptas, men kan uppdateras under utredningen av brottet. Brottsplatsen ska vara korrekt angiven och tillräckligt definierad för att kunna särskilja en brottslig gärning samt avgöra domsrätt¹⁵. När polisen registrerar ett anmält brott i myndighetens ärendehanteringssystem kan brottsplatsen anges med en rad uppgifter, som listas nedan. Uppgifterna om brottsplats ska anges så detaljerat som möjligt, men i praktiken är endast uppgiften om land obligatorisk att registrera i systemet enligt följande:

- land (obligatorisk)

¹⁴ I huvudsak är det Polismyndigheten som registrerar uppgifter om geografiska koordinater på brottsplatsen för anmälda brott. De koordinatuppgifter på som finns på anmälda brott i underlaget till studien kommer uteslutande från polisen (99,9 procent).

¹⁵ Det vill säga kunna fastställa vilken rättsinstans som har befogenhet att pröva ett visst brottmål.

- län
- kommun
- plats/objekt
- postort
- brottsplatsadress
- geografiska koordinater
- områdeskod¹⁶

Registreringen av koordinater är en förutsättning för att kunna redovisa anmälda brott efter områdesindelningarna DeSO och RegSO. Det innebär att anmälda brott som saknar koordinatuppgifter inte kommer kunna redovisas på detaljerad geografisk nivå. Uppgifterna om brottsplatsens koordinater registreras sällan direkt, utan kopplas till det anmälda brottet utifrån den angivna belägenhetsadressen med hjälp av en nationell adressdatabas hos Polismyndigheten. Adressdatabasen synkroniseras med Lantmäteriets belägenhetsadresser varje dygn, och med belägenhetsadresserna från Lantmäteriet följer även uppgifter om län, kommun, postnummer, postort samt geografiska koordinater.¹⁷ Därför hänger förekomsten av koordinater samman med att en belägenhetsadress har registrerats för brottsplatsen. För att en koordinatpunkt ska kunna kopplas krävs vidare att adressuppgiften är giltig och tillräckligt preciserad. Om brottsplatsen är okänd och därför inte kan anges eller om adressuppgiften är ofullständig, kommer det generera bortfall i koordinatuppgifterna.

De flesta brottsanmälningar, inkluderat uppgifter om brottsplats, registreras av polisen direkt i myndighetens ärendehanteringssystem på det sätt som beskrivs ovan. Men registreringen av brottsplatsuppgifter i polisanmälningar kan även ske på andra sätt, som kan vara bra att känna till, eftersom registreringssättet kan ha viss påverkan på tillförlitligheten i uppgifterna.

Anmälaren uppger brottsplatsuppgifter på elektroniska anmälningar

Omkring en dryg fjärdedel av samtliga polisanmälningar sker idag elektroniskt på polisens webbplats genom en så kallad webbanmälan. Möjligheten att anmäla brott på webben är begränsad till vissa brottstyper,

¹⁶ Områdeskod används inom polisen för att sortera ärendet på rätt organisatorisk enhet/grupp.

¹⁷ Sedan 2023 har polis i yttre tjänst även möjlighet att ta fram koordinater på brottsplatsen (det vill säga på den plats de befinner sig) med hjälp av en mobil tjänst. Koordinaterna som tas fram kopplas till den närmaste adressen och uppgifterna i den mobila tjänsten kan sedan föras över till ärendehanteringssystemet. Det ska noteras att den mobila tjänsten inte var driftsatt under den period som den här studien täcker (2018–2022), utan är aktuell för brottsplatsuppgifter som registrerats från och med 2023.

men utökas kontinuerligt med nya brott. Vid publicering av den här rapporten är det möjligt att anmäla olika typer av stöld, inbrott, kontokortsbedrägeri, skadegörelse samt parkeringsskada på polisens webbplats.

Till skillnad mot de brottsanmälningar som registreras direkt av polisen i myndighetens ärendehanteringssystem baseras uppgifterna om brottsplats i webbanmälningarna på den information som anmälaren själv uppger. I huvudsak efterfrågas dock samma typ av uppgifter vid en webbanmälan, som polisen själva registrerar när de tar upp en brottsanmälan, men ett undantag gäller för anmälan av kontokortsbedrägerier. För dessa brott efterfrågas inte uppgifter om brottsplats när brotten anmäls på webben. Anmälan kan kompletteras med sådana uppgifter i ett senare skede via telefonkontakt med polisen, men det kan trots detta inte uteslutas att det finns ett systematiskt bortfall i brottsplatsuppgifterna för kontokortsbedrägerier som anmäls på webben.

Brottsplatsen kan kopplas till förbestämda platser i adressdatabasen

Som nämns ovan används den nationella adressdatabasen för att koppla koordinater till brottsplatsadresser i polisens ärendehanteringssystem. Men polisen kan också skapa förbestämda platser i den nationella adressdatabasen, som de sedan kan välja att koppla till ett brott utan att de först behöver ange adressuppgifter.

Sådana förbestämda platser kan skapas av olika anledningar och för olika syften. Inom polisregionerna kan man enligt en fastställd rutin skapa lokala platser för att underlätta registreringen av de anmälda brotten. Lokala platser kan exempelvis avse särskilda objekt som köpcentrum, affärer och företag som har kopplats till en belägenhetsadress och koordinater av administratörer inom polisen som har lokalkännedom. Polisen har vidare möjlighet att skapa så kallade noll-poster, som används för att registrera en geografisk plats utan att precisera en exakt adress, till exempel ett gatuavsnitt utan nummer. Syftet med noll-poster är att använda dem när ett brott eller en händelse inträffar längs en gata eller väg utan en exakt belägenhetsadress.

Tillämpningen av noll-poster och lokala platser i polisens nationella adressdatabas kan ha betydelse för brottsplatsuppgifternas precision, vilket beskrivs närmare i kapitlet om osäkerhet i precisionen för brottsplatserna på sidan 43.

Definition av brottsplatsen för anmälda brott

Vid analyser av anmälda brott på detaljerad geografisk nivå är syftet ofta att följa upp var brotten har begåtts, och om brottsligheten är koncentrerad till vissa platser. Hur brottsplatsen definieras är dock avhängigt brottets karaktär, det vill säga utifrån hur det uppstått och upptäcks. För vissa typer av brott kan det vara möjligt för den som registrerar brottsplatsen att välja mellan flera fysiska platser. En förståelse för hur brottsplatsen definieras på brottsanmälan är därför viktig för att undvika misstolkningar och felaktiga slutsatser vid analys av de anmälda brotten på detaljerad geografisk nivå. Kunskapen är värdefull för att förstå vilka brott som typmässigt kan vara behäftade med osäkerhet om vad brottsplatsen beskriver och därmed bedöma om en redovisning på lokal nivå är meningsfull i förhållande till syftet med redovisningen.

Nya riktlinjer ger vägledning i tolkning av brottsplatsen

Att registrera brottsplats är inte alltid en enkel uppgift. Förutom att brottsplatsen i vissa fall kan vara okänd eller att det kan vara svårt för polisen att avgöra var ett brott har begåtts, kan det för vissa brott i praktiken finnas flera möjliga platser att registrera. Vid registrering ska dock endast en brottsplats anges, vilket kan leda till osäkerhet om vilken plats som ska väljas och därmed finns en risk för bristande enhetlighet i registreringen. Osäkerhet kan även leda till att brottsplatsen registreras som okänd, och därmed genererar ett bortfall i uppgiften.

För att underlätta för anmälningsupptagare och handläggare att ange brottstid och brottsplats på ett korrekt sätt har rättsväsendets myndigheter tagit fram gemensamma riktlinjer under 2023 om hur uppgifterna ska registreras, och som därefter införts succesivt. Riktlinjerna bygger på rättssäkerhetsprincipen om att uppgifter om brottstid och brottsplats ska vara tillräckligt definierade för att kunna särskilja en brottslig gärning. I grunden betyder det att informationen ska vara så pass preciserad att en misstänkt person ska ha möjlighet att kunna försvara sig, samt inte riskera att åtalas och dömas för samma gärning flera gånger eller lagföras på felaktiga grunder. Principen syftar även till att avgöra domsrätt samt att förhindra utredning och lagföring av preskriberade brott.

Trots att riktlinjerna inte var införda under den period (2018–2022) som den här studien omfattar, bygger de på principer som gällt sedan tidigare och de kan därför generellt fungera som en teoretisk grund för hur uppgifter om brottsplats kan tolkas. Riktlinjerna kan även belysa vilka brott det främst kan finnas osäkerhet om vad brottsplatsuppgiften beskriver, vilket behöver beaktas när uppgifterna används. I den följande texten

redogörs för några centrala aspekter i riktlinjerna som rör definitionen av brottsplats. Riktlinjen i sin helhet finns i bilaga 5.

Typer av brottsplatser

Riktlinjerna syftar till att ge stöd i vilken brottsplats som ska anges och hur den ska anges vid registreringen av anmälda brott. Brottsplats är en plats där ett brott har begåtts, men vilken fysisk plats som den faktiskt motsvarar kan som nämnts ovan variera beroende på vilken typ av brott det handlar om. Enligt riktlinjerna kan brottsplatsen motsvara någon av följande platser:

- Handlingsplats – den plats där gärningspersonens brottsliga handling begicks.
- Effektplats – den plats där den brottsliga handlingen fick effekt.
- Upptäcktsplats – den plats där brottet först upptäcktes.

För många typer av brott är handlingsplatsen och effektplatsen densamma och gäller exempelvis vid olika typer av fysiskt våld där gärningen begås och får effekt på samma plats. Men brottsplatsen kan också utgöra olika platser för ett och samma brott, vilket är vanligt för brott som sker på distans exempelvis via internet. Dessutom kan brottsplatsen också motsvara upptäcktsplatsen, det vill säga den plats där brottet först upptäcktes. I många fall är det samma plats som handlingsplatsen eller effektplatsen, men det kan finnas situationer där upptäcktsplatsen och platsen där den brottsliga handlingen begicks eller fick effekt, inte stämmer överens. Om det finns flera möjliga brottsplatser för ett brott ska handlingsplatsen i första hand registreras enligt riktlinjerna, förutsatt att denna är känd. Om handlingsplats är okänd ska istället effektplatsen anges. I sista hand ska upptäcktsplatsen anges. För de uppgifter som registrerats innan riktlinjerna infördes är det dock oklart hur anmälningsupptagare valt att registrera brottsplatser för de brott där flera platser kan vara aktuella, vilket innebär att det finns en osäkerhet om vad uppgifterna om brottsplats beskriver för vissa brott. Denna osäkerhet är större för vissa typer av brott än andra, vilket redovisas i avsnittet om att brottsplatsen varierar för olika typer av brott, på sidan 17.

För ekonomiska brott gäller dessutom särskilda riktlinjer. För brott som utförs inom en juridisk person¹⁸, ska den kommun där organisationen har sitt säte anges som brottsplats. Sker brottet istället inom en enskild näringsverksamhet ska den kommun anges där den misstänkta fysiska

¹⁸ Till exempel aktiebolag, handelsbolag eller kommanditbolag, konkursbon, ekonomiska föreningar m.m.

personen är folkbokförd, eller där personen uppehåller sig om en folkbokföringsadress saknas. För ekonomiska brott behöver alltså endast uppgifter om land, län och kommun anges enligt riktlinjerna, vilket innebär att koordinater inte kan kopplas till platsen för anmälda ekobrott. Detta tycks även gälla för uppgifter som registrerats för ekobrotten innan riktlinjerna togs fram, (se vidare i kapitlet bortfall av geografiska koordinater som börjar på sidan 21).

Brottsplatsen varierar för olika typer av brott

Studier om brottsplatser på detaljerad geografisk nivå syftar ofta till att kartlägga hur många brott som sker och anmäls i ett lokalt område. Sådana uppgifter kan exempelvis användas för att ta fram lokala lägesbilder inom det brottsförebyggande arbetet. Enligt de gemensamma riktlinjerna för registrering av brottstid och brottsplats har alla brott en fysisk brottsplats. Men utifrån riktlinjerna framkommer det också att vissa brott teoretiskt sett är bättre lämpade att studera på detaljerad geografisk nivå än andra. Beroende på vilken typ av brott som studeras kan det med andra ord vara mer eller mindre meningsfullt att analysera var brotten har begåtts, baserat på uppgifterna om brottsplats.

Med utgångspunkt i hur brottsplatsen definieras i riktlinjerna görs här en genomgång av vilka kategorier av brott som kan anses vara mer eller mindre meningsfulla att analysera på detaljerad geografisk nivå. Genomgången omfattar två övergripande kategorier av brott: offerbrott samt spanings- och kontrollbrott. När nivåer och utveckling av anmälda brott studeras är det flera faktorer som kan påverka resultaten och som man generellt bör ta hänsyn till, som exempelvis anmälningsbenägenhet, lagstiftningsändringar eller förändringar i polisens och andra brottsutredande myndigheters arbets sätt. Dessa faktorer tas inte upp i detta avsnitt utan redovisningen fokuserar enbart på hur brottsplatsen definieras.

Offerbrott

Brottsplatsen för anmälda brott som riktas mot en fysisk person¹⁹, så kallade offerbrott, kan generellt sett anses vara meningsfulla att studera på detaljerad geografisk nivå. För flera typer av sådana brott är handlingsplatsen och effektplatsen ofta densamma, varför osäkerheten i vad brottsplatsen beskriver torde vara liten. Det gäller särskilt vid brott där det har förekommit någon form av fysisk interaktion mellan gärningspersonen och brottsoffret. Hit hör många typer av brott mot person. Det kan handla om olika typer av våldsbrott, exempelvis

¹⁹ Kan i vissa fall även vara en juridisk person.

misshandelsbrott eller våldtäkt. Men även vid vissa typer av stöldbrott förekommer det vanligtvis fysisk interaktion mellan gärningspersonen och brottsoffret, varför de också kan anses relevanta att studera på mindre geografiska områden. Det gäller exempelvis för rån, väskryckning och liknande stöldbrott.

Det finns dessutom en rad stöldbrott och andra förmögenhetsbrott som begås utan fysisk interaktion mellan gärningsperson och brottsoffer, men där handlingsplats och effektplats är densamma, och som därför också kan anses lämpliga att studera på detaljerad geografisk nivå. Exempel på sådana brott är inbrottsstöld och stölder av föremål som finns på fasta platser. Det gäller även stölder och tillgrepp både av och från olika typer av parkerade fordon, till exempel bilar, cyklar, mopeder och båtar. För skadegörelsebrott gäller också att handlingsplatsen och effektplatsen är desamma, samt att det oftast finns ett utpekad brottsoffer, även om denna i vissa fall kan vara en juridisk person (till exempel en kommun).

Så kallade offerbrott utan fysisk interaktion, där handlingsplats och effektplats vanligtvis skiljer sig åt, lämpar sig oftast sämre att studera efter brottsplats. Det gäller särskilt internetrelaterad brottslighet, som olika typer av bedrägerier, men även brott som olaga integritetsintrång och olovlig identitetsanvändning. Brottsplatsen för dessa brott kan vara platsen där den misstänkte befann sig när brottet begicks, exempelvis bostadsadressen, eller så kan platsen vara den utsatta personens bostadsadress. Osäkerheten om vad brottsplatsen för dessa brott motsvarar, innebär att det kan vara svårt att dra några meningsfulla slutsatser om brottens belägenhet och spridning på detaljerad geografisk nivå. Om syftet är att studera var gärningspersoner eller brottsoffer är folkbokförda, finns dessutom annan mer heltäckande data att tillgå än uppgifter om brottsplatsen.

Det finns flera så kallade offerbrott som kan ske både med och utan fysisk interaktion mellan gärningsperson och brottsoffer. Olaga hot och ärekränkning är exempelvis brott som i vissa fall är internetrelaterade. För just dessa brottstyper är de anmälda brotten, genom brottskoderna, indelade efter om de är internetrelaterade eller inte. Men för andra offerbrott som olaga förföljelse och fridskränkingsbrott med flera, framgår det dock inte av brottskoden om brotten är internetrelaterade eller inte. Därmed är det svårt att veta vilken typ av brottsplats som anges vid dessa brottstyper.

Något som länge varit otydligt för anmälningsupptagare är just hur brottsplatsen för internetrelaterade brott ska registreras, vilket också föranlett behovet av de nya riktlinjerna. Det gäller inte minst bedrägeribrott

som sker via internet, men även via telefon. Det är inte ovanligt att brottsplatsen vid dessa brott anges som okänd, trots att exempelvis effektplatsen är känd eller att internet anges som brottsplats. Internet är dock inte en brottsplats utan snarare ett hjälpmedel för att begå brott. Enligt de nya riktlinjerna är det handlingsplatsen som ska anges som brottsplats för dessa brott, det vill säga platsen där gärningspersonen befann sig vid brottet, exempelvis gärningspersonens bostad. Men om det inte finns någon identifierad misstänkt person kan även målsägarens adress, som kan vara effektplatsen, registreras som brottsplats. Den otydligheten som har funnits i hur brottsplatsen ska anges för internetrelaterade brott innebär att det kan vara särskilt svårt att dra slutsatser om de aktuella brotten lokala placering baserat på brottsplatsuppgifterna, i synnerhet om det statistiska underlaget avser perioden innan riktlinjerna infördes.

Spanings- och kontrollbrott

Med spanings- och kontrollbrott avses brott som oftast upptäcks genom polisens spanings- och kontrollinsatser eller genom olika kontroller hos andra myndigheter. Hit hör olika trafik- och narkotikabrott, men även exempelvis sexköpsbrott, bidragsbrott eller ekonomisk brottslighet. För vissa brott inom denna kategori kan det vara meningsfullt att studera brotten på detaljerad geografisk nivå under förutsättning att man har kunskap om hur de brottsliga gärningarna upptäcks och registreras, medan det för andra brott inte är praktiskt möjligt. För till exempel anmälda sexköp, som ofta upptäcks genom tillslag mot lägenheter och andra lokaler där polisen genom spaning misstänker att brott begås, är brottsplatsen och upptäcktsplatsen oftast densamma och brottstypen kan därför anses vara relevant att studera på detaljerad geografisk nivå. För många andra brott inom denna kategori kan brottsplatsen skilja sig från upptäcktsplatsen, men eftersom det kan vara svårt att avgöra exakt var brottet begicks anges vanligtvis i stället upptäcktsplatsen som brottsplats. Det gäller exempelvis vid rattfylleri eller bruk av narkotika, där upptäcktsplatsen kan vara den plats där polisens trafikkontroll är belägen eller den plats där en person påträffats påverkad av narkotika. Med tillräcklig bakgrundskunskap om polisens arbetssätt kan det ändå vara relevant att analysera den typen av brott på detaljerad geografisk nivå. Det vill säga så länge man är införstådd med att den geografiska placeringen av brottet troligen främst speglar var tillslag och kontrollinsatser skett, snarare än var brotten först inleddes. I gruppen spanings- och kontrollbrott finns även smuglings- och tullbrott. Dessa brott registreras oftast av Tullverket som i dagsläget inte anger koordinatuppgifter vid registrering av brott, varför dessa brottstyper inte är möjliga att studera på detaljerad geografisk nivå.

För så kallade kontrollbrott, som exempelvis skattebrott och bokföringsbrott, är det sällan meningsfullt eller möjligt att studera brottsplatsen för brotten på detaljerad geografisk nivå. Dessa brott hanteras till stor del av andra myndigheter än polisen, exempelvis Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten och eftersom behovet av preciserade brottsplatsuppgifter som regel inte är nödvändiga att ange för dessa typer av brott, saknar de vanligtvis koordinatuppgifter. Det hänger samman med att brotten ofta utförs inom en juridisk person och att det då är kommunen för den juridiska personens säte som utgör brottsplats enligt riktlinjerna. Säte är den plats där den juridiska organisationens styrelse befinner sig, vilken dessutom inte behöver överensstämja med var brottet inträffade. För brott som sker inom en enskild näringsverksamhet är det den fysiska personens folkbokföringskommun som ska anges som brottsplats. Eftersom behovet av detaljeringen av brottsplats endast sträcker sig till kommunnivå för ekonomiska brott och liknande brott är det därför sällan möjligt att bryta ner redovisningen på en mer detaljerad geografisk nivå.

Sammanfattning

Givet att det vanligaste användningsområdet för brottsplatsuppgiften är att studera var olika brott har begåtts, är det sammanfattningsvis mer meningsfullt att studera vissa typer av brott på detaljerade geografiska områden än andra. Vid lägesbildsanalyser och studier av geografisk spridning är det framför allt meningsfullt att studera brott där handlingsplats och effektplats är densamma, eftersom det då inte råder någon osäkerhet om vad uppgiften om brottsplats beskriver.

Handlingsplats och effektplats är i huvudsak densamma för offerbrott med fysisk interaktion och även för vissa offerbrott utan fysisk interaktion. Till viss del kan även vissa spaningsbrott vara relevanta att studera på lokal nivå, förutsatt att man tar hänsyn till att det oftast är upptäcktsplatsen som anges och att denna styrs av polisens arbete. Ekonomiska brott bedöms däremot inte vara relevanta att studera på detaljerad geografisk nivå. Enligt riktlinjerna behöver preciserad information om den exakta brottsplatsen inte anges för dessa brott, och de saknar därför ofta koordinatuppgifter som krävs för analyser på mer detaljerade områden.

Bortfall av geografiska koordinater

I följande kapitel granskas och diskuteras bortfallet av uppgifter om geografiska koordinater för brottsplatsen på de anmälda brotten. Bortfall är en viktig kvalitetsaspekt vid tolkning av statistik. Ett större bortfall innebär större osäkerhet i statistiken och kan medföra att resultaten blir missvisande eller kanske inte meningsfulla att analysera. Att det förekommer bortfall av koordinater på de anmälda brotten kan ha flera orsaker, exempelvis att brottsplatsen är okänd eller svårdefinierad. Ibland saknas dessutom behov av koordinater i den fortsatta hanteringen i rättskedjan, som till exempel för ekonomiska brott. I den här studien har det dock inte varit möjligt att undersöka orsakerna till bortfallet av koordinater på de anmälda brotten på fördjupad nivå.

I kapitlet redogörs för bortfallets omfattning och utveckling i hela landet och i polisregionerna. Redovisningen fokuserar både på totalnivåer samt uppdelat efter brottskategorier och mer detaljerade brottstyper inom brottskategorierna. Se bilaga 1 för information om bortfallet på detaljerad nivå.

Bortfall av koordinatuppgifter i hela landet

För den studerade perioden (2018–2022) saknar i genomsnitt en fjärdedel (24 %) av samtliga anmälda brott i landet uppgift om koordinater, se tabell 1. Tabellen visar att bortfallet har minskat över tid, från 29 procent i början av perioden till 20 procent 2022. Minskningen av bortfallet över tid kan såväl spegla förändringar i brottsammansättningen som förändringar i polisens registreringsrutiner.

Tabell 1. Andel (%) anmälda brott utan koordinatuppgifter, årsvis samt totalt för hela perioden 2018–2022.

År	2018	2019	2020	2021	2022	Totalt
Andel brott utan koordinater	29 %	27 %	23 %	22 %	20 %	24 %

Bortfallet efter brottskategorier

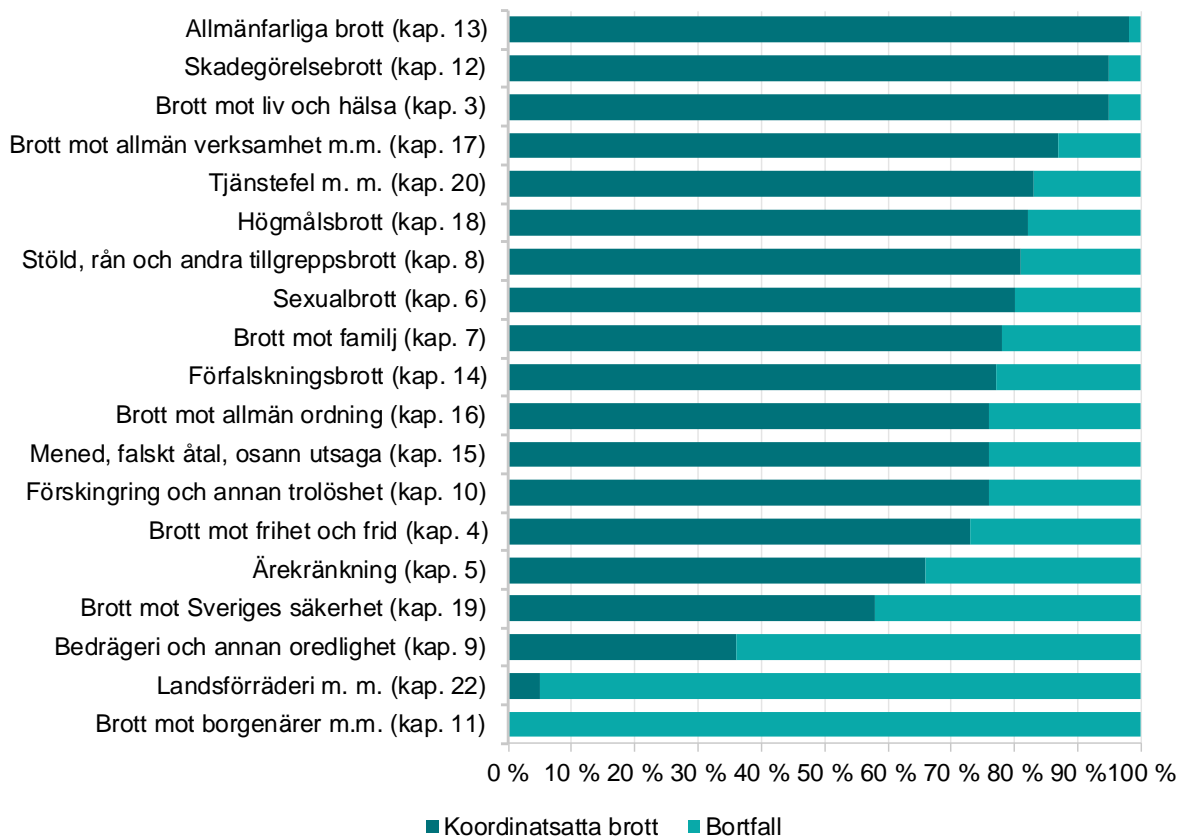
Genom att endast studera det totala bortfallets omfattning under hela perioden 2018–2022 ger dock ingen vidare information för bedömning av osäkerheten i resultaten om syftet är att studera olika typer av brott eller specifika år. I följande avsnitt beskrivs därför bortfallet i hela landet,

uppdelat efter brottskategorier.²⁰ Fokus kommer därför läggas på den övergripande variationen av bortfallet samt på nivå och utveckling över tid, både mellan och inom de redovisade brottskategorierna.

Huvuddelen av alla anmälda brott omfattar brott som regleras i brottsbalken (cirka 80 %). I figur 3 på nästa sida ges en översiktlig bild av koordinatuppgifternas bortfall när det gäller de brotten. Bortfallet anges i andelar av samtliga anmälda brott för respektive kapitel i brottsbalken. I figuren framkommer alltså inte hur många anmälda brott som respektive kapitel omfattar, vilket dock kan vara relevant för att avgöra om de typerna av brott i kapitlet är meningsfulla att analysera på delområden. Det gäller särskilt om ett kapitel omfattar mycket få brott, varför det i dessa fall redogörs för antalet i beskrivningen. Variationen av antalet anmälda brott i de olika kapitlena är stor, från ett tiotal brott till uppåt 400 000 anmälda brott.

²⁰ Efter kapitel för brotten som regleras i brottsbalken, samt ett urval av lagar för brott som regleras i specialstraffrätten.

Figur 3. Andel (%) koordinatsatta brott samt andel brott med bortfall av koordinater, per kapitel i brottsbalken, totalt för perioden 2018–2022.

Bland de kapitel i brottsbalken med lägst andel bortfall av koordinatuppgifter (3–20 %) återfinns bland annat brott mot liv och hälsa och sexualbrott. Den typen av brott omfattar till stor del offerbrott där det är vanligt med någon form av fysisk interaktion mellan gärningsperson och brottsoffer. Därtill är handlingsplatsen och effektplatsen ofta densamma, vilket ger en tydlighet i definitionen av brottsplatsen. Bland de typer av brott med lägst andel bortfall finns också allmänfarliga brott (exempelvis mordbrand och allmänfarlig ödeläggelse), samt skadegörelsebrott och stöldbrott. De typerna av brott riktar ofta mot fasta objekt (exempelvis bostäder eller butiker), men innefattar även många offerbrott. Vanligtvis handlar det om brott utan fysisk interaktion mellan gärningsperson och brottsoffer, men där handlingsplats och effektplats ofta är densamma. Högmålsbrott är exempel på ett brottsbalkskapitel med lägre bortfall, men som är mycket få till antalet, runt ett tiotal anmälda brott per år.

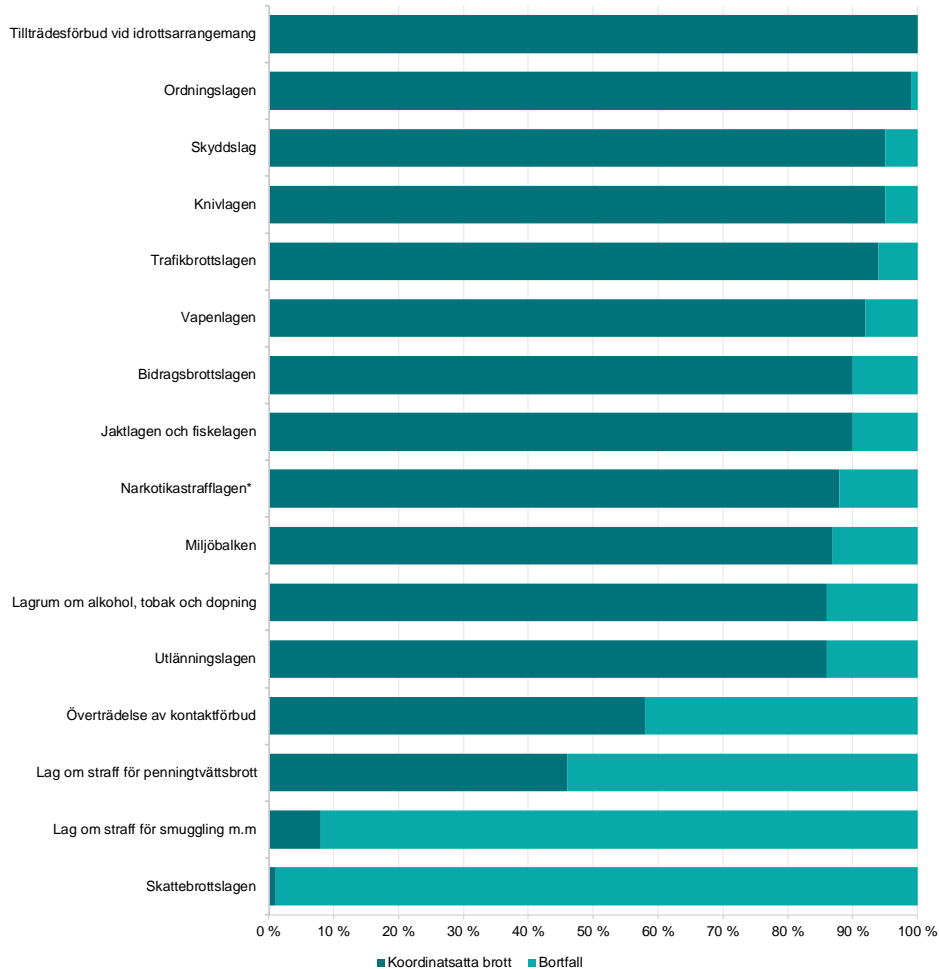
Bland de brottsbalkskapitel med ett bortfall på mellan 22 och 35 procent finns bland annat förfalskningsbrott, förskingring och annan trolöshet mot

huvudman samt brott mot frihet och frid. Dessa omfattar till stor del offerbrott utan fysisk interaktion där handlingsplats och effektplats vanligtvis är olika. Det innebär också att brottsplatsen kan vara mer svårdefinierad. Dessutom sker en del av brottsligheten via internet, något som har visat sig vara särskilt svårt vid avgörande av brottsplats och därför delvis kan förklara det något högre bortfallet.

Bland de kapitel i brottsbalken med högst andel bortfall (42–100 %) återfinns brott mot Sveriges säkerhet och landsförräderi. Den typen av brott anmäls dock endast ett fåtal (tiotal eller färre) av per år. Även bedrägeribrotten har ett högt bortfall, och omfattar betydligt fler anmälda brott (närmare 200 000 per år), varav en mycket stor andel sker via internet och telefon. De flesta bedrägeribrotten är offerbrott utan fysisk interaktion, vilket innebär att handlingsplats och effektplats oftast skiljer sig åt. Detta försvårar för definitionen av brottsplatsen kan det vara en orsak till varför brotten ofta saknar koordinater. När det gäller borgenärsbrotten, där bortfallet i princip är totalt, finns det inget behov av koordinatuppgifter för vidare handläggning i rättskedjan, och dessa brott saknar därför som regel koordinatuppgifter.

Bland de specialstraffrättsliga lagarna, i figur 4 på nästa sida, har tillträdesförbud vid idrottsarrangemang samt ordningslagen, där brottsplatsen ofta är känd och enkel att definiera, i det närmaste inget bortfall (0–2 %) av koordinatuppgifter för de anmälda brotten. Flertalet lagar återfinns inom intervallet 5–14 procents bortfall. Det gäller exempelvis spaningsbrott som trafikbrott och narkotikabrott, där upptäcktsplatsen oftast registreras som brottsplats.

Figur 4. Andel (%) av koordinatsatta brott samt andel brott med bortfall av koordinater, av ett urval specialstraffrättsliga brott, totalt för perioden 2018–2022.

* Här ingår även lagen om kontroll av narkotika

Bland de brott med en hög andel bortfall (42–99 %) återfinns brott enligt lagen om straff för penningtvättsbrott samt skattebrott, som är så kallade kontrollbrott. Många av kontrollbrotten rör administrativa eller ekonomiska uppgifter och inte sällan juridiska personer. Dessa brott hanteras till stor del av andra myndigheter än polisen. Eftersom preciserade brottsplatsuppgifter inte är nödvändiga att ange för de flesta av dessa brottstyper, saknar de vanligtvis koordinatuppgifter. Även smugglings- och tullbrott tillhör de brott med en hög andel bortfall. Dessa brott registreras oftast av Tullverket som i dagsläget inte anger koordinatuppgifter vid registrering av brott, vilket förklarar den låga andelen koordinater trots att brottsplatsen kan vara känd.

Inom gruppen kontrollbrott finns även bidragsbrott som har en låg andel bortfall (5–14 %). Bidragsbrott kan begås av fysiska personer och det är inte otänkbart att det är gärningspersonernas folkbokföringsadress som registrerats som brottsplats för dessa brott, men det har dock inte analyserats närmare i den här studien.

Nivå och utveckling av bortfallet inom brottskategorierna

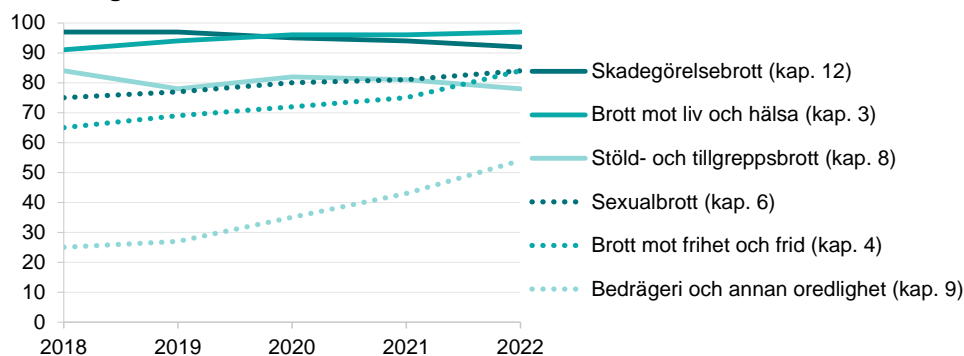
Beskrivningen ovan gäller det genomsnittliga bortfallet av koordinatuppgifter under hela den studerade perioden 2018–2022 och för ett antal brottskategorier. I det här avsnittet redogörs för bortfallet av koordinatuppgifter på en detaljerad nivå som omfattar brotts typerna inom några utvalda brottskategorier i brottsbalken och specialstraffrätten. Eftersom bortfallet kan variera för de olika brotstyperna som ingår i en brottskategori är det viktig information för att bedöma osäkerheten om brottsplastuppgifterna vid en analys av enskilda brottstyper så väl som för brottskategorierna i sin helhet. Sammanställning av statistik på brottsstypsnivå för mindre delområden som RegSO och DeSO kan dock sällan göras på grund av för få observationer. Mer information finns i avsnittet om redovisning på delområden ur ett sekretessperspektiv, på sidan 58.

Inledningsvis beskrivs den årliga utvecklingen av bortfallet för sex brottskategorier i brottsbalken under perioden 2018–2022, sedan redogörs för nivå och utveckling av bortfallet för de enskilda brotstyperna inom respektive brottskategori. Därefter görs motsvarande beskrivning av fyra brottskategorier från specialstraffrätten.

Brottskategorier i brottsbalken

I figur 5 nedan redovisas andelen koordinatsatta brott för ett urval brottskategorier inom brottsbalken. Om andelen koordinatsatta brott är högt betyder det att bortfallet av koordinater är litet och vice versa.

Figur 5. Andel (%) koordinatsatta brott för utvalda kapitel i brottsbalken och dess utveckling, 2018–2022.

Utvecklingen visar att andelen koordinatsatta brott inom vissa brottskategorier har små årsvisa förändringar medan andelen inom andra brottskategorier har större variationer över åren. Det bör beaktas om årsvisa jämförelser görs vid indelning på mindre områden baserade på koordinater. För flera av de redovisade brottskategorierna har andelen koordinatsatta brott ökat under perioden 2018–2022, och bortfallet har således minskat under perioden. Den brottskategori där andelen koordinatsatta brott har ökat mest över perioden är bedrägeribrotten. Ökningen kan till viss del förklaras av att antalet anmälda bedrägeribrott genom social manipulation har ökat de senaste åren, medan anmälda kortbedrägerier utan fysiskt kort har minskat. Kortbedrägerier begås till stor del digitalt och det är därför överlag svårare att definiera brottsplatsen för denna typ av bedrägerier, än för de som sker genom social manipulation. Dessutom kan kortbedrägerier anmälas genom en webbanmälan och då behöver inte brottsplatsen anges. Om polisen inte kompletterar anmälan med brottsplatsuppgifter i ett senare skede kommer dessa brott per automatik att sakna koordinater. Trots den stora ökningen av koordinatsatta bedrägerier är andelen endast drygt 50 procent under 2022, det vill säga nästan hälften av de anmälda bedrägeribrotten saknar totalt sett koordinatuppgifter. Det hänger samman med att många bedrägerier sker på distans, exempelvis med hjälp av internet, och att det inom polisen har funnits en osäkerhet om hur brottsplatsen ska registreras för internetrelaterade brott. I vissa fall kan det medföra att brottsplatsen anges som okänd.

Även brottskategorierna brott mot frihet och frid samt sexualbrott hade en ökande andel koordinatsatta brott under perioden. Detsamma gäller brott mot liv och hälsa som redan i början av perioden uppvisade en hög andel koordinatsatta brott (91 %).

För stöld- och tillgreppsbrotten samt skadegörelsebrotten ses en nedgång av andelen koordinatsatta brott 2022. För stöld- och tillgreppsbrotten registrerades i genomsnitt 81 procent med koordinater under 2018–2022 med det högsta värdet 2018. För skadegörelsebrotten minskade den genomsnittliga andelen koordinatsatta brott under samma period från 97 till 92 procent. Skadegörelsebrotten ligger därmed fortfarande på en hög nivå, det vill säga med ett litet bortfall av koordinatuppgifter.

Brott mot liv och hälsa

Sammantaget har samtliga brottstyper inom kategorin brott mot liv och hälsa ett litet bortfall av koordinatuppgifter under hela perioden

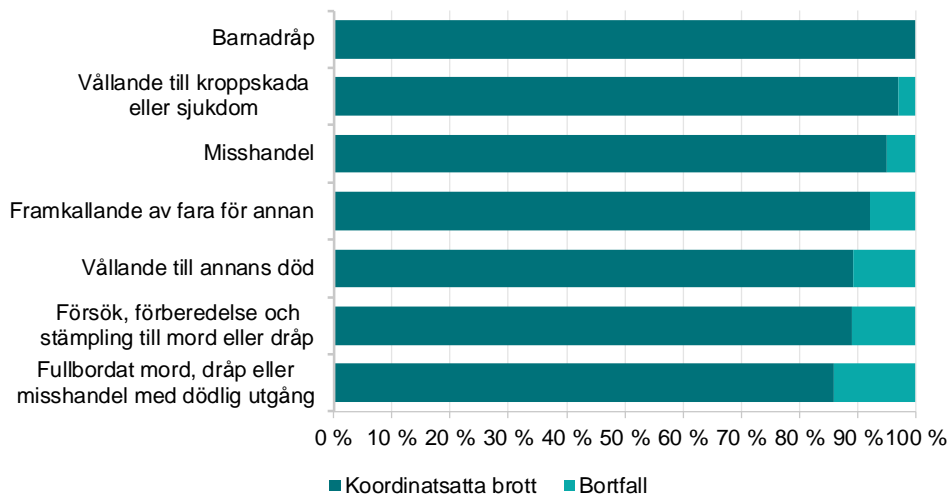
(2018–2022). I genomsnitt har de flesta brottstyper mindre än 10 procent bortfall. För barnadrap, som antalsmässigt är mycket få, har samtliga brott koordinatsatts under perioden. Den brottstyp med störst andel bortfall inom kategorin är fullbordat mord eller dråp²¹, där i genomsnitt 86 procent av brotten ändå har koordinater (se figur 6 på nästa sida).

De flesta typer av brott mot person kan delas upp utifrån brottsoffrets kön respektive ålder. I genomsnitt har könen och de olika åldersgrupperna för en viss brottstyp ungefär lika stora andelar koordinatsatta brott. Misshandelsbrott och vissa andra brott mot person kan även delas upp efter om brottet skett utomhus eller inomhus, samt efter typ av relation mellan brottsutsatt och gärningsperson. Medan andelen koordinatsatta brott för olika relationstyper är ungefär lika stora, är andelen koordinatsatta brott något lägre för brott som skett utomhus i jämförelse med brott som skett inomhus. För en mer detaljerad uppdelning av misshandelsbrott eller andra brottstyper, se bilaga 1.

Brott mot liv och hälsa omfattar en stor andel misshandelsbrott, men också andra allvarliga brott, som mord och dråp. Som ses i figur 5 på sidan 26 ökade andelen koordinatsatta brott mot liv och hälsa från 91 till 96 procent mellan 2018 och 2022, vilket även är utmärkande för samtliga brottstyper inom kapitlet. För misshandel, som är den största brottstypen inom kategorin, ökade andelen koordinatsatta brott från 91 till 97 procent under samma period.

²¹ När det kommer till anmälda fullbordade mord eller dråp speglar det hur många oklara dödsfall som har utretts. Av dessa är det cirka 25 procent som handlar om mord eller dråp, resterande fall är olyckor, självmord, överdoser etc. Se rapporten över Konstaterade fall av dödligt våld www.bra.se

Figur 6. Andel (%) koordinatsatta brott samt andel brott med bortfall av koordinater, av brott mot liv och hälsa (Brottsbalken 3 kap.), totalt under perioden 2018–2022.

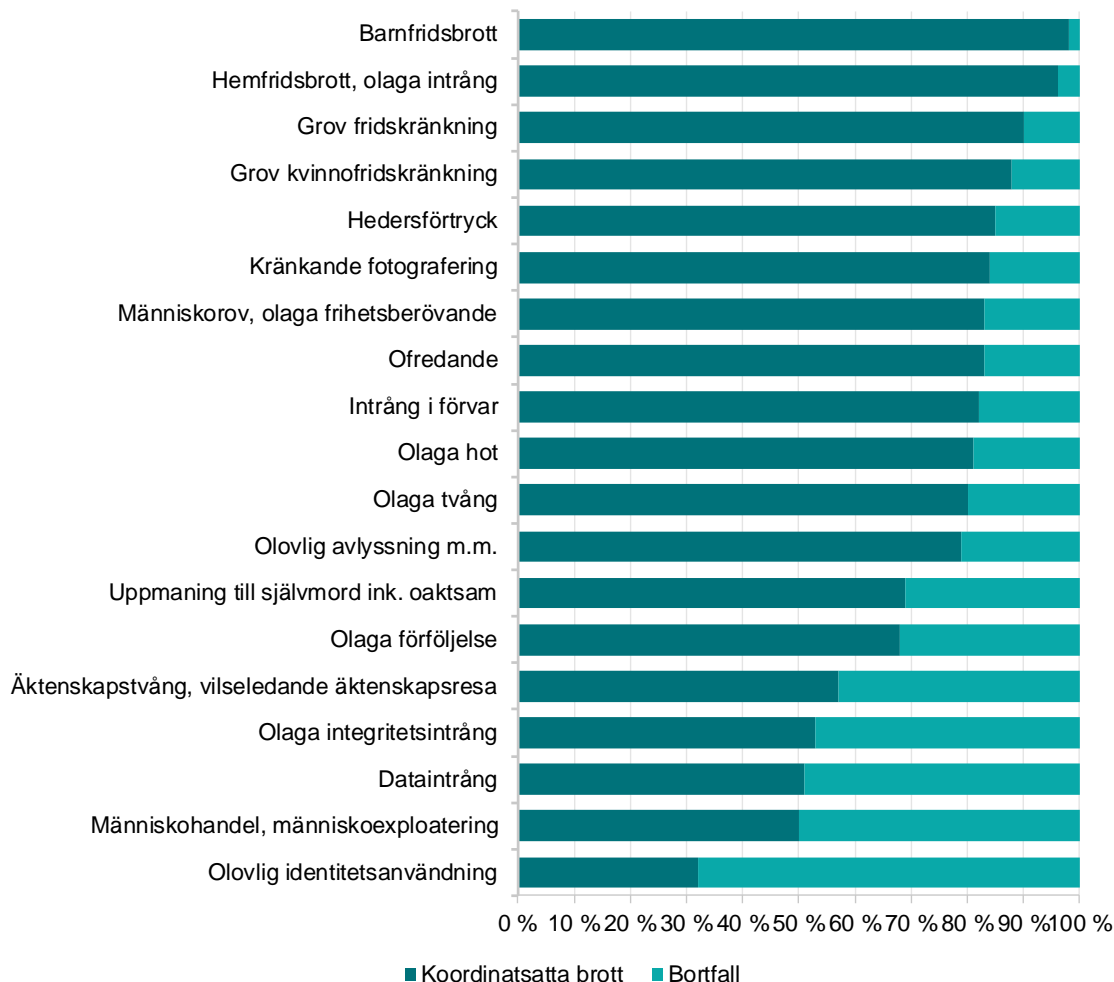

Brott mot frihet och frid

Sammantaget under hela perioden, 2018–2022, har brottstyperna inom kategorin brott mot frihet och frid en relativt stor variation av bortfall i koordinatuppgifter. Barnfridsbrott är den brottstyp med störst andel (98 %) koordinatsatta brott under perioden (se figur 7 på nästa sida). Brott mot frihet och frid omfattar även vissa brott som inte är offerbrott med interaktion och där det kan vara svårare att definiera brottsplatsen, vilket innebär att det inom kategorin också finns brottstyper som har en mindre andel koordinatsatta brott. Det gäller exempelvis sådana brott som på något sätt underlättas av teknologiska hjälpmedel och funktioner som finns på internet, som exempelvis dataintrång och olovlig identitetsanvändning, där andelen koordinatsatta brott uppgår till 51 respektive 32 procent.

För brott mot frihet och frid har andelen brott med koordinater ökat successivt över åren, vilket innebär att bortfallet har minskat. År 2018 utgjorde andelen koordinatsatta brott 65 procent, medan den uppgick till 84 procent år 2022. Utvecklingen gällde för samtliga brottstyper som ingår i kategorin brott mot frihet och frid.

Figur 7 Andel (%) koordinatsatta brott samt andel brott med bortfall av koordinater, av brott mot frihet och frid (Brottsbalken 4 kap.), totalt under perioden 2018–2022.

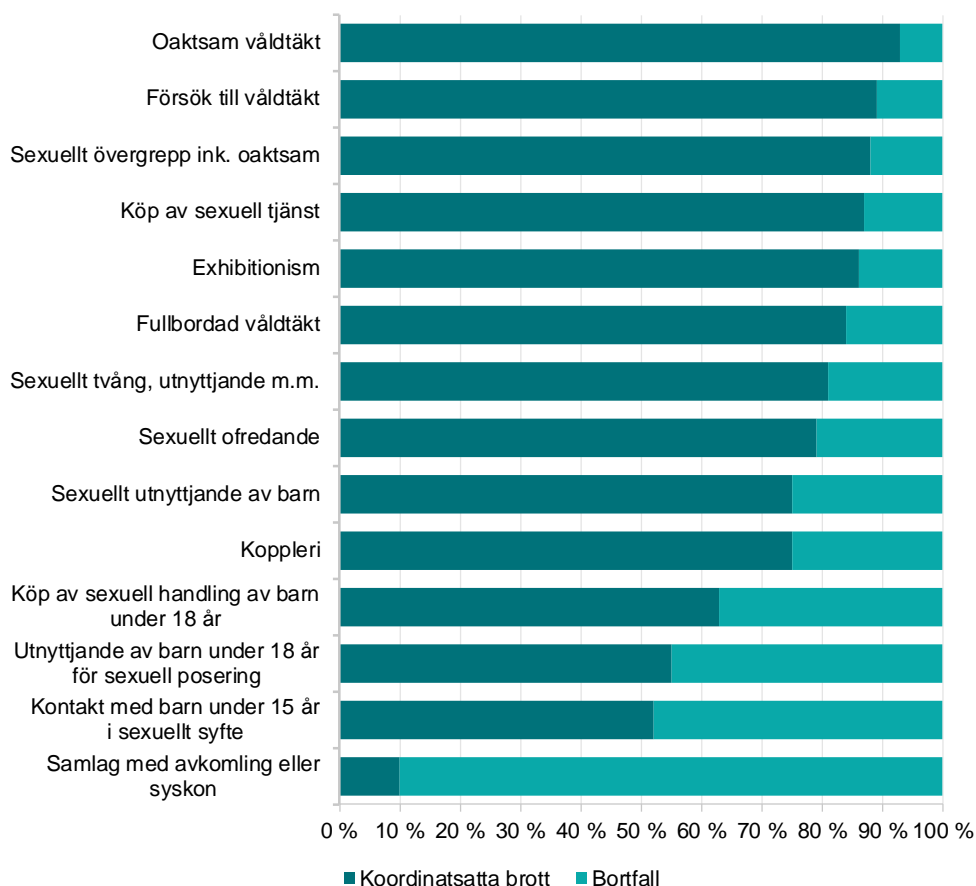

Sexualbrott

Andelen koordinatsatta sexualbrott ökade totalt sett från 75 till 84 procent mellan 2018 och 2022. För brottstyperna inom kategorin finns det dock en relativt stor variation i den genomsnittliga andelen koordinatsatta brott under perioden. De anmälda brotten om oaktsam våldtäkt är exempelvis koordinatsatta till 93 procent (se figur 8 på nästa sida). Även anmälda brott om försök till våldtäkt samt fullbordad våldtäkt har relativt litet bortfall och är koordinatsatta till i genomsnitt 88 respektive 83 procent. Detsamma gäller när det kommer till brott som köp av sexuell tjänst och exhibitionism, som är koordinatsatta till 87 respektive 86 procent. När det gäller brottstyper med större bortfall av koordinater, exempelvis utnyttjande av barn för sexuell posering och kontakt med barn i sexuellt syfte, kan bortfallet delvis förklaras av att de i viss omfattning är internetrelaterade,

men det är något som inte har undersökts vidare i den här studien. Den lägsta andelen koordinatsatta brott ses för brottstypen samlag med avkomling där i genomsnitt 10 procent av brotten har kopplats till koordinater. Brottsstypen omfattar dock ett mycket litet antal registrerade anmälningar per år, vilket innebär att den storleksmässigt ändå inte är relevant att analysera på detaljerade geografiska områden.

Figur 8. Andel (%) koordinatsatta samt andel brott med bortfall av koordinater, av sexualbrott (Brottsbalken 6 kap.), totalt under perioden 2018–2022.

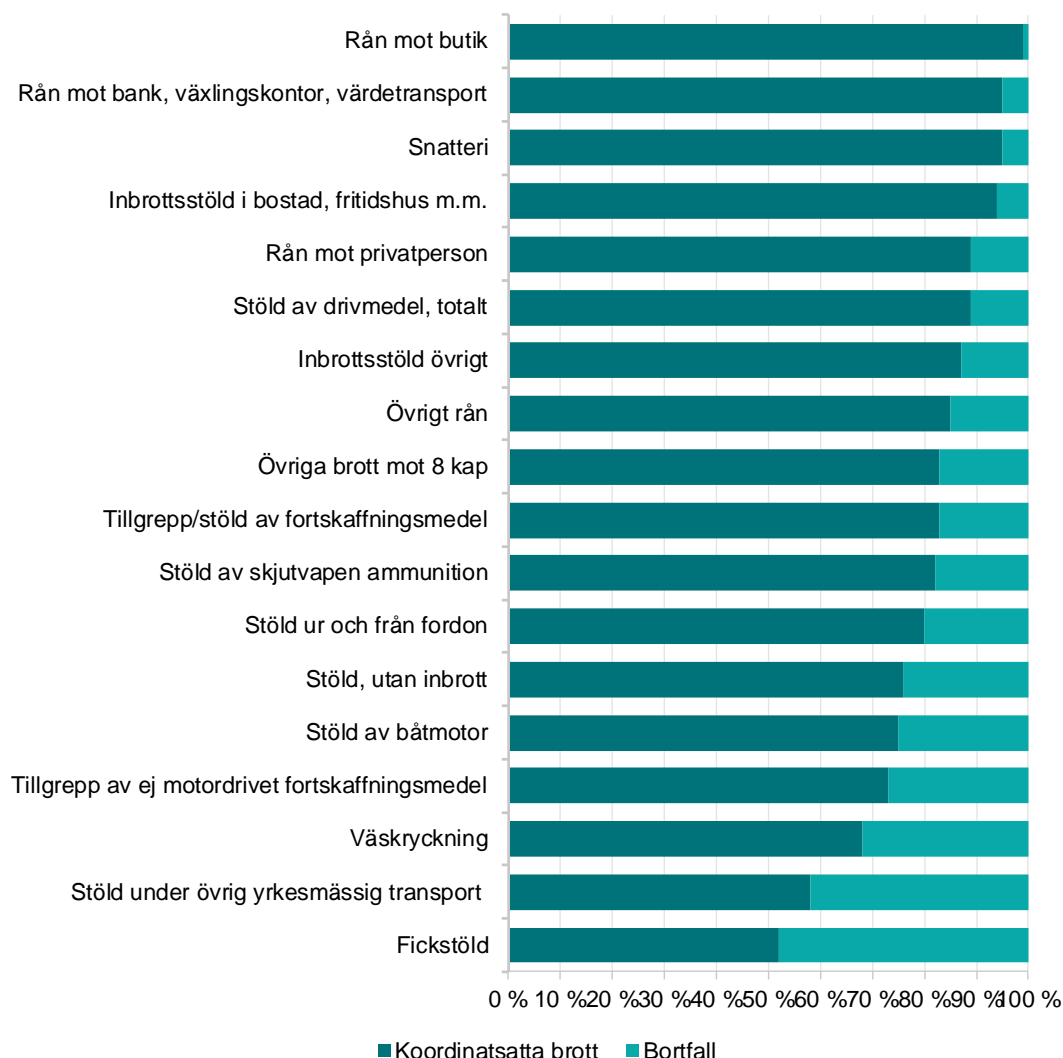
Stöld- och tillgreppsbrott

Sammantaget för hela perioden 2018–2022 uppvisar brottstyperna inom kategorin stöld- och tillgreppsbrott en stor variation i andel koordinatsatta brott. Fickstöld och stöld under yrkesmässig transport som är brottstyper där det kan vara oklart exakt var stölden skett när brottet väl upptäckts, har den lägsta andelen koordinatsatta brott inom kategorin: 52 respektive 58 procent. För rån och stöld mot fasta objekt som till exempel butiker eller bostäder är det förmodligen lättare att definiera brottsplatsen, och dessa

brottstyper har också en mycket hög andel koordinatsatta brott (94–99 %), se figur 9.

För kategorin stöld- och tillgreppsbrott har andelen koordinatsatta brott varierat under åren 2018–2022, vilket till viss del ser ut att samvariera med antalet anmälda brott. Exempelvis ökade antalet anmälda stölder utan inbrott (snatteri) samtidigt med andelen koordinatsatta stöldbrott av den typen. För fickstöld, som minskade i antal anmälda brott under perioden, ses även en minskning i andelen koordinatsatta brott. Antalet anmälda rån har haft en jämn utveckling, vilket likaså gäller andelen koordinatsatta rån.

Figur 9. Andel (%) koordinatsatta brott samt andel brott med bortfall av koordinater, av stöld- och tillgreppsbrott (Brottsbalken 8 kap.), totalt under perioden 2018–2022.

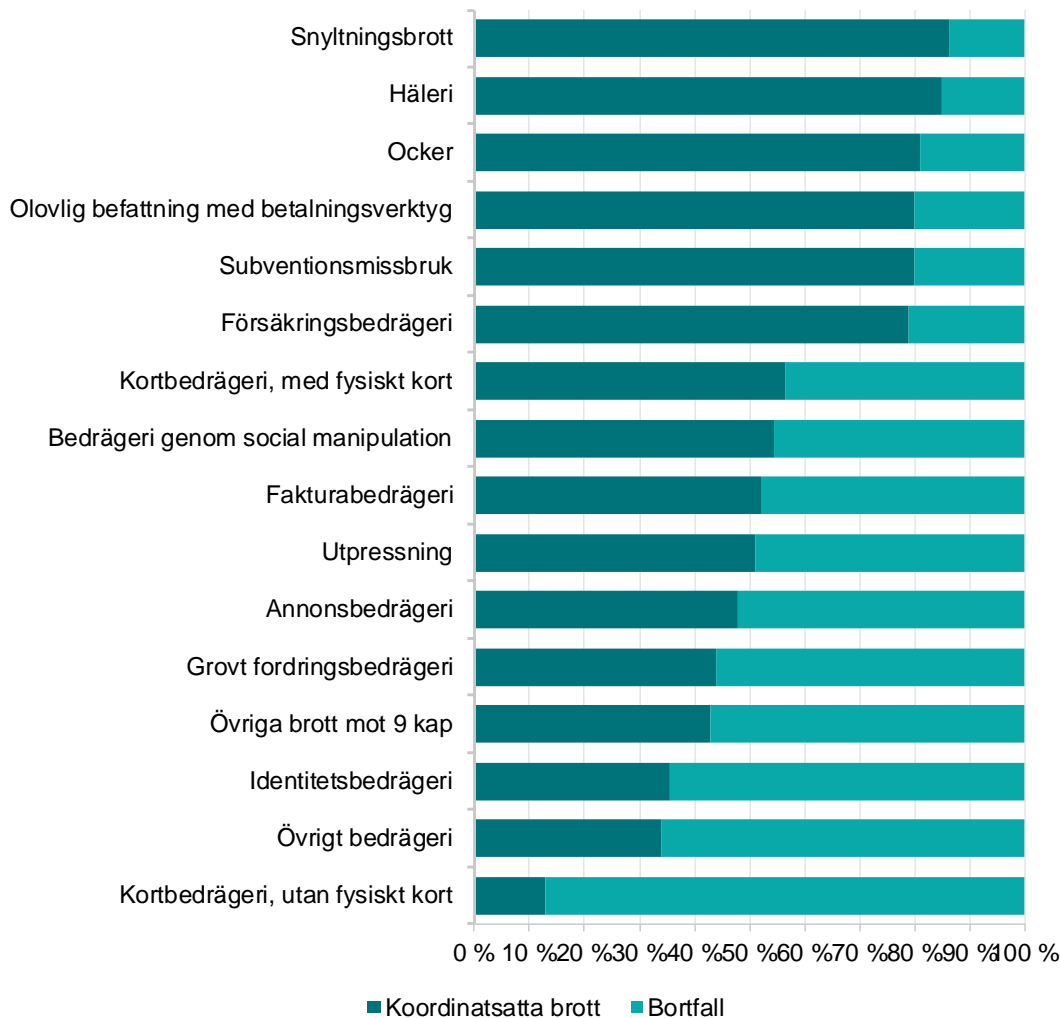

Bedrägeribrott

Sett till hela perioden 2018–2022 har brottstyperna inom kategorin bedrägeribrott en stor variation i andelen koordinatsatta brott. De brottstyper som uppvisade högst andel koordinatsatta brott, och därmed lägst bortfall, var snyltningsbrott och häleribrott med andelar på 88 respektive 85 procent. Ett antal brottstyper inom kategorin hade relativt hög andel koordinatsatta brott (79–81 %), däribland ocker och försäkringsbedrägerier. Resterande bedrägeribrottstyper, varav flera vanligtvis sker digitalt, hade ett bortfall av koordinatuppgiften för omkring hälften av brotten. Den brottstyp som uppvisade högst bortfall under perioden var kortbedrägeri utan fysiskt kort, där endast 13 procent av brotten var koordinatsatta. Som nämnts tidigare hänger det troligtvis samman med att brotten sker digitalt och brottsplatsen därmed är svår att definiera. Dessutom behöver inte brottsplatsuppgifter anges för kortbedrägerier när brotten anmäls genom webbanmälan.

För bedrägeribrotten har andelen brott med koordinater ökat kraftigt från 25 till 54 procent sedan 2018 och fram till 2022. Det är en utveckling som ses i flera antalsmässigt stora brottstyper inom kategorin bedrägeribrott, som exempelvis kortbedrägeri utan fysiskt kort.

Figur 10 Andel (%) koordinatsatta brott samt andel brott med bortfall, av bedrägeribrotten (Brottsbalken 9 kap.), totalt under perioden 2018–2022

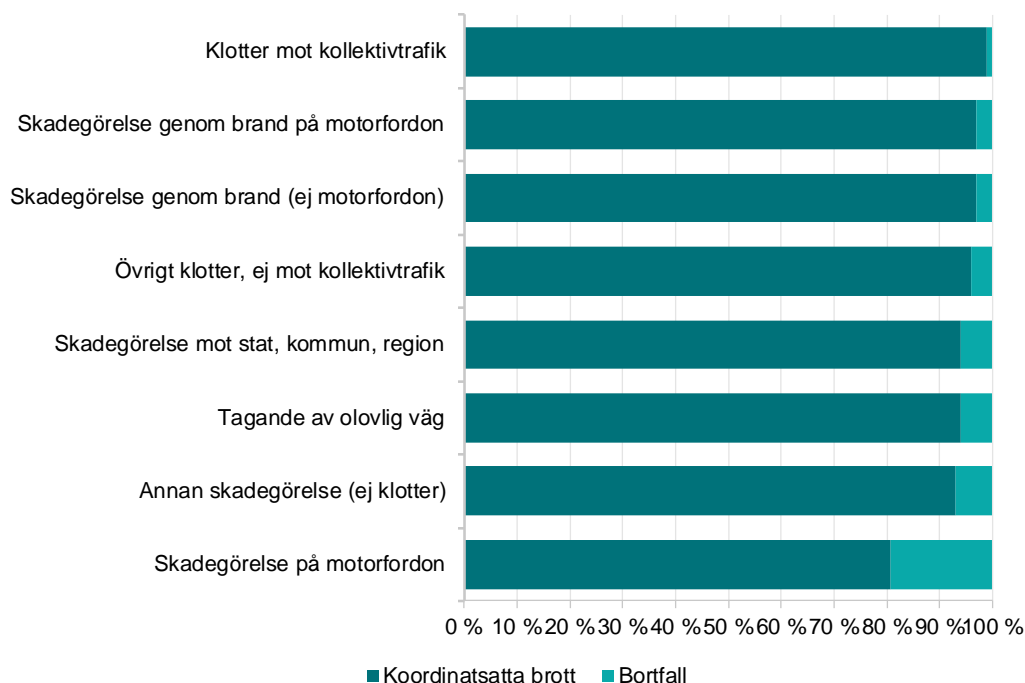

Skadegörelsebrott

Sammantaget under hela perioden 2018–2022 uppvisar brottstyperna inom kategorin skadegörelsebrott en relativt liten variation i andelen brott med koordinater. Andelen koordinatsatta skadegörelsebrott varierade mellan 84 procent för skadegörelse på motorfordon och 99 procent för klotter mot kollektivtrafik, se figur 11 på nästa sida.

De flesta brottstyperna inom kategorin har under perioden 2018–2022 haft en hög andel koordinatsatta brott, även om andelarna har minskat med någon procentenhet. För skadegörelse på motorfordon har andelen koordinatsatta brott däremot minskat med 20 procent under perioden.

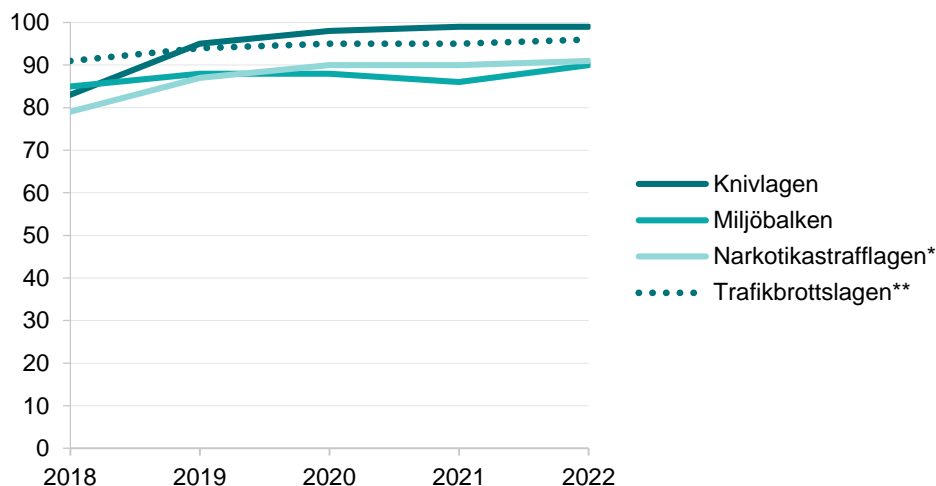
Figur 11. Andel (%) koordinatsatta brott samt andel brott med bortfall av koordinater, av skadegörelsebrotten (Brottsbalken 12 kap.), totalt under perioden 2018–2022.

Specialstraffrätten – brottskategorier

När det gäller brott som regleras i specialstraffrätten kan utvecklingen för några brottskategorier särskilt nämnas. Utvecklingen visar att andelen koordinatsatta brott enligt trafikbrottslagen var hög och översteg 90 procent under hela perioden 2018–2022, se figur 12 på nästa sida. Andelarna koordinatsatta brott mot narkotikalagstiftningen och brott mot knivlagen ökade tydligt under perioden, från 79 till 91 procent respektive från 83 till 99 procent. Andelen koordinatsatta brott mot miljöbalken var mer stabil och varierade mellan 85–90 procent under perioden.

Figur 12. Andelar (%) koordinatsatta brott för de specialstraffrättsliga lagarna brott mot knivlagen, miljöbalken, narkotikastrafflagen m.m. och trafikbrottslagen m.m. samt dess utveckling, 2018–2022.

* Här ingår även Lagen om kontroll av narkotika

** Här ingår även brott från Trafikförordningen, som har fängelse i straffskalan

Trafikbrottslagen

Sammantaget under perioden 2018–2022 hade brottstyperna inom kategorin trafikbrottslagen en liten variation i andel koordinatsatta brott där mellan 86–95 procent av brottstyperna var koordinatsatta, se figur 13 på nästa sida. Rattfylleri under påverkan av narkotika, smitning från trafikolycka samt olovlig körning är de brottstyper som hade störst andel koordinatsatta brott (95 %) under perioden, medan sammanslagningen av övriga trafikbrott, som antalsmässigt är relativt få, hade lägst andel (86 %) inom kategorin.

För majoriteten av brottstyperna inom trafikbrottslagen ses en ökning av andelen koordinatsatta brott mellan 2018 och 2022. Smitning från trafikolycka var den enda brottstypen som inte ökade under perioden.

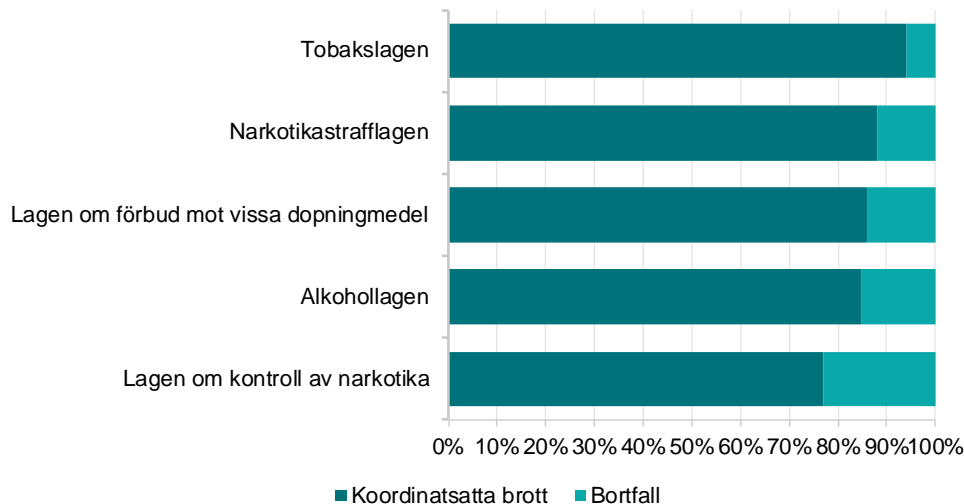
Figur 13. Andel (%) koordinatsatta brott samt andel brott med bortfall av koordinater, av Trafikbrottslagen, totalt under perioden 2018–2022.

Narkotikabrott, tobak- och alkohollagen samt lagen om förbud mot vissa dopingmedel
Sammantaget under hela perioden 2018–2022 uppvisar brott mot tobakslagen, narkotikastrafflagen, lagen om förbud mot vissa dopingmedel, alkohollagen och lagen om kontroll av narkotika en liten variation i andel koordinatsatta brott. Utöver brott mot lagen om kontroll av narkotika, som antalsmässigt är få, var mellan 85–94 procent av de övriga brotten koordinatsatta under perioden.

Samtliga brottstyper inom narkotikastrafflagen hade en högre andel koordinatsatta brott 2022 än 2018. Innehav och eget bruk av narkotika hade störst andelsmässig ökning av koordinatsatta brott under perioden med 12 procentenheter vardera.

Figur 14. Andel (%) koordinatsatta brott samt andel brott med bortfall av koordinater, av tobakslagen, narkotikastrafflagen, lagen om förbud mot vissa dopingmedel, alkohollagen och lagen om kontroll av narkotika, totalt under perioden 2018–2022.

Sammanfattning av bortfallet av koordinatuppgifter i hela landet

Sammanfattningsvis kan konstateras att variationen av andelen koordinatsatta brott är stor mellan olika brottskategorier och brottstyper. Utvecklingen under den studerade perioden visar dock att andelen brott med koordinater generellt sett ökar, vilket är positivt och i förlängningen även kan bidra till att variationen mellan brotten minskar. Resultaten visar också på några andra generella tendenser: bland annat att offerbrott med interaktion eller brott mot fasta objekt ofta har en hög andel koordinatsatta brott, samt att brott som sker med digitala hjälpmedel och de så kallade kontrollbrotten har relativt stort bortfall av koordinater. Andelen koordinatsatta brott för de detaljerade brottstyperna varierar dock i nivå och över tid. För att de som vill analysera specifika brottstyper på detaljerade geografiska områden ska kunna bilda sig en uppfattning om brottens täckningsgrad, kan bortfallet därför behöva studeras närmare. Se bilaga 1 för mer detaljerad information om andelen koordinatsatta brott per brottstyp.

Bortfall av koordinatuppgifter i polisregionerna

I föregående avsnitt redovisades bortfallet av koordinatuppgifter på de anmälda brotten i hela landet, varvid kunde konstateras att bortfallet i hög grad varierade mellan olika brottskategorier och brottstyper. Ett större bortfall inom en brottskategori innebär generellt en större osäkerhet i statistiken som kan medföra skeva och missvisande resultat. Stora bortfall innebär dock inte nödvändigtvis en osäkerhet, eftersom bortfallet kan vara

slumpmässigt fördelat. Inom ramen för den här studien har det dock inte varit möjligt att göra en fördjupad bortfallsanalys för att undersöka om bortfallet av koordinater är slumpmässigt eller systematiskt. Däremot har det undersökts om bortfallet av koordinater är jämt fördelade i landet eller om det finns skillnader mellan polisregionerna.²²

Bortfallets fördelning över regionerna är en viktig kvalitetsaspekt att beakta, i synnerhet om koordinaterna för brottsplatsen är tänkta att analyseras vid jämförelser av de anmälda brotten i regionerna. Om bortfallet av koordinater för en brottskategori eller brottstyp inte är jämnt fördelat över regionerna och skillnaderna är stora försvårar det väsentligt möjligheten att göra jämförelser av brotten mellan polisregionerna, vilket därmed även påverkar analyser av brottslighetens spridning över hela landet.

Nedan redogörs för hur andelen koordinatsatta brott fördelar sig på polisregionsnivå. Andel koordinatsatta brott speglar bortfallet av koordinater, vilket innebär att om det finns 80 procent koordinatsatta brott i en region, är bortfallet av koordinater 20 procent. Redovisningen omfattar samtliga brott och två exempel av brottskategorier: bedrägeribrott och brott mot liv och hälsa. En detaljerad information om bortfallet av koordinater indelat efter brottskategori i polisregionerna finns i bilaga 2.

Andel koordinatsatta brott i regionerna

I analyserna av bortfallet efter polisregion framkommer det att det finns regionala skillnader om hur stort bortfallet är. Polisregion Nord utmärker sig med ett relativt litet bortfall över hela perioden och, i genomsnitt 88 procent av alla brott som anmäls har fått en koordinatpunkt registrerad. Polisregion Stockholm respektive Väst har de näst största andelarna koordinatsatta brott, med 78 respektive 77 procent. Därefter kommer polisregion Mitt respektive Öst, med 76 respektive 75 procent. Minst andel koordinatsatta brott har polisregion Bergslagen och Syd, med 70 procent vardera.

Tabell 2. Andel (%) koordinatsatta brott uppdelat på polisregioner, årsvis samt totalt under hela perioden, 2018–2022.

Polisregion	2018	2019	2020	2021	2022	Totalt
Region Nord	87 %	88 %	90 %	88 %	85 %	88 %
Region Mitt	73 %	75 %	78 %	78 %	76 %	76 %
Region Stockholm	74 %	74 %	78 %	79 %	82 %	78 %

²² Landet är indelat i sju polisregioner. För mer information, se Polismyndighetens regionindelning på <https://bra.se/statistik/kriminalstatistik/anmalda-brott/om-statistiken.html>

Polisregion	2018	2019	2020	2021	2022	Totalt
Region Öst	72 %	73 %	75 %	75 %	78 %	75 %
Region Väst	71 %	71 %	79 %	84 %	83 %	77 %
Region Syd	65 %	66 %	71 %	72 %	76 %	70 %
Region Bergslagen	64 %	68 %	71 %	73 %	74 %	70 %

De regionala variationerna i andelen brott med uppgift om brottsplatsens koordinater för anmälda brott kan vara ett naturligt utslag av att brottsammansättningen skiljer sig åt mellan polisregionerna. Det vill säga att skillnaderna i bortfall kan bero på variationer av vilka typer av brott som anmäls inom regionen. Om de anmälda brotten i en region omfattar en större andel brottstyper som är behäftade med ett större bortfall av koordinatuppgifter, skulle det kunna förklara varför regionen totalt sett har en lägre andel koordinatsatta brott jämfört med andra regioner. Brottsammansättningen har dock inte analyserats närmare i denna studie. Det går dock att konstatera att det förekommer skillnader mellan regionerna, även när jämförelser görs utifrån brottskategorier.

Generellt sett uppvisar brottskategorier som har en hög andel koordinatsatta brott totalt, även höga andelar när brotten indelas efter polisregioner och vice versa. De mönster som redovisades för brottskategorierna i hela landet i avsnittet ovan, tenderar alltså att återspeglas för de anmälda brotten i regionerna. Det finns dock brottskategorier som uppvisar stora variationer i bortfallsansdelar mellan regionerna och där vissa regioner därför avviker från mönstret på riksnivå. Det mest framträdande exemplet på skillnader i andel koordinatsatta brott mellan olika polisregioner gäller för bedrägeribrotten.

Tabell 3. Andel (%) koordinatsatta bedrägeribrott uppdelat på polisregioner, åren 2018–2022.

Polisregion	2018	2019	2020	2021	2022	Totalt
Region Nord	82 %	79 %	87 %	81 %	76 %	81 %
Region Mitt	31 %	34 %	39 %	40 %	40 %	36 %
Region Stockholm	27 %	25 %	27 %	31 %	49 %	31 %
Region Öst	25 %	27 %	33 %	32 %	48 %	33 %
Region Väst	19 %	22 %	46 %	71 %	72 %	44 %
Region Syd	19 %	24 %	31 %	36 %	54 %	31 %
Region Bergslagen	12 %	16 %	19 %	25 %	31 %	20 %

Skillnaden mellan polisregionerna när det gäller andelen koordinatsatta bedrägeribrott var som mest 70 procentenheter (mellan Region Nord och Region Bergslagen 2018). Även utvecklingen av andelen koordinatsatta bedrägerier inom polisregionerna uppvisar relativt stora skillnader. I

samtliga polisregioner, förutom polisregion Nord, ökade andelen koordinatsatta bedrägeribrott från år till år. För flera polisregioner fördubblades eller mångdubblades andelen under åren. För polisregion Väst ökade andelen från 19 till 72 procent under tidsperioden. Sammantaget har det inneburit att skillnaderna i bortfall mellan regionerna minskat något över tid, se tabell 3 på sidan 40.

En orsak till de regionala variationerna i andel koordinatsatta bedrägeribrott kan som nämnts tidigare vara skillnader i brottsammansättningen inom bedrägeribrotten i regionerna. Som redovisades i avsnittet om brottskategorierna i brottsbalken ovan omfattar bedrägeribrotten många olika typer av gärningar med varierande andel bortfall i uppgiften om koordinater. Kortbedrägeri utan fysiskt kort är en brottstyp som uppvisar särskilt högt bortfall, i genomsnitt 87 procent på riksnivå. Bortfallet av koordinater borde således vara större i regioner där kortbedrägerier utan kort står för en större andel av bedrägeribrotten. I studien framgår att region Bergslagen och region Syd relativt sett har en något större andel sådana anmälda bedrägeribrott, jämfört med övriga regioner, vilket därför kan ha bidragit till den längre andelen koordinatsatta bedrägeribrott i dessa två regioner.

De stora variationerna i andelen koordinatsatta bedrägeribrott mellan polisregionerna kan dock inte enbart förklaras av brottsammansättningen, utan resultaten tyder på att det även finns andra orsaker bakom skillnaderna. En annan möjlig delförklaring till skillnaderna i bortfall kan vara att det hittills saknats ett entydigt sätt att registrera brottsplatsen för bedrägeribrott, vilket kan ha medfört att registreringen görs på olika sätt i regionerna. Det har framgått att det i synnerhet funnits oklarheter om hur brottsplatsen för bedrägerier på internet ska registreras, vilket möjligen kan ha lett till olika praxis i regionerna.

För de flesta brottskategorier är skillnaderna mellan regionerna i andelen koordinatsatta brott mycket mindre än för bedrägerier. En stor brottskategori med generellt sett många koordinatsatta brott (i genomsnitt 95 %) är brott mot liv och hälsa (kapitel 3 i brottsbalken), som till 95 procent utgörs av misshandelsbrott. Skillnaderna mellan regionerna i andelen koordinatsatta brott mot liv och hälsa är liten, och uppgår som mest till 6 procentenheter. Över tid har andelen koordinatsatta brott i samtliga regioner dessutom ökat något, som mest i region Syd med 7 procentenheter, och skillnaderna mellan regionerna var därför endast 2 procentenheter 2022.

Tabell 4. Andel (%) koordinatsatta brott mot liv och hälsa uppdelat på polisregioner, åren 2018–2022.

Polisregion	2018	2019	2020	2021	2022	Totalt
Region Nord	93 %	97 %	98 %	98 %	98 %	97 %
Region Mitt	91 %	95 %	96 %	96 %	96 %	95 %
Region Stockholm	89 %	93 %	95 %	95 %	96 %	93 %
Region Öst	92 %	96 %	97 %	98 %	98 %	96 %
Region Väst	93 %	96 %	97 %	98 %	98 %	96 %
Region Syd	89 %	91 %	93 %	96 %	96 %	93 %
Region Bergslagen	91 %	96 %	97 %	97 %	96 %	95 %

Sammanfattning av bortfallet av koordinatuppgifter i polisregionerna

Vid regional och lokal analys av brottsplatsuppgifter för anmälda brott bör man generellt sett tänka på att brottsammansättningen, både totalt sett eller inom kategorierna, kan skilja sig åt mellan polisregionerna. Det kan bland annat bero på urbaniseringsgrad, trafikflöden och knutpunkter för kommunikationer. I olika polisregioner kan det därutöver förekomma olika registreringspraxis²³ när det gäller hur man registrerar brottsplats, vilket kan påverka bortfallet av geografiska koordinater, och därmed möjligheten till regionala jämförelser. Utifrån redogörelsen ovan framkommer att bortfall av koordinatuppgifter för bedrägeribrotten uppvisar stora variationer mellan polisregionerna. Det betyder att regionala analyser av bedrägeribrott baserat på koordinatuppgifterna riskerar att ge missvisande resultat. Som en jämförelse är bortfallet av geografiska koordinater för kategorin brott mot liv och hälsa överlag litet och visar på små variationer både mellan polisregionerna och över tid. Den brottskategorin är därför lämpligare att analysera på regional nivå. Eftersom bortfallet av koordinatuppgifter alltså kan variera mellan regionerna bör man vara uppmärksam på hur bortfallet fördelar sig vid geografiska analyser av anmälda brott.

²³ Det gäller främst brottsplatsuppgifter som registrerades före de nationella riktlinjerna för brottstid och brottsplats infördes.

Osäkerhet i precisionen för brottsplatserna

Vid sidan av bortfallet utgör även brister i precisionen av brottsplatserna en felkälla som kan påverka kvaliteten i den statistiska redovisningen på detaljerad geografiska områden eller på kartbilder. I det här kapitlet ges en övergripande bild över hur väl de genererade koordinaterna beskriver brottsplatsen för de anmälda brotten, och alltså vad man bör beakta vid användningen av statistik uppdelat på lokala områden. Det här kapitlet redgör inledningsvis för koordinatpunkternas exakthet. Därefter redogörs för, på en övergripande nivå, hur ofta enskilda koordinatpunkter registreras och hur stor andel av de anmälda brotten de omfattar. Slutligen redovisas också förekomsten av mycket frekvent registrerade koordinatpunkter, som i den här studien även kallas för uppsamlingspunkter, och hur de kan påverka tillförlitligheten i det statistiska underlaget när koordinater används för att indela brott efter detaljerade geografiska områden.

Med uppsamlingspunkter avses enskilda koordinatpunkter som används för att underlätta registreringen av anmälda brott och som representerar ett större område än den plats punkten pekar ut. Sådana uppsamlingspunkter kan dels peka ut brottsutsatta lokala platser och det handlar då om brott som skett i närområdet kring den punkten, men också lokala platser som polisen har skapat i andra syften. De senare benämns som generella uppsamlingspunkter och kan omfatta ett större område. Det finns dock ingen möjlighet att med hjälp av befintliga data med säkerhet avgöra om de frekvent registrerade koordinatpunkterna är särskilt brottsutsatta platser eller mer generella uppsamlingspunkter. Oavsett vad en uppsamlingspunkt motsvarar är det dock viktigt för en användare som analyserar de anmälda brotten geografiska belägenhet, att vara uppmärksam på att frekvent registrerade brottsplatser inte nödvändigtvis pekar ut en plats med hög brottslighet.

Koordinatpunkter beskriver inte rumsliga egenskaper

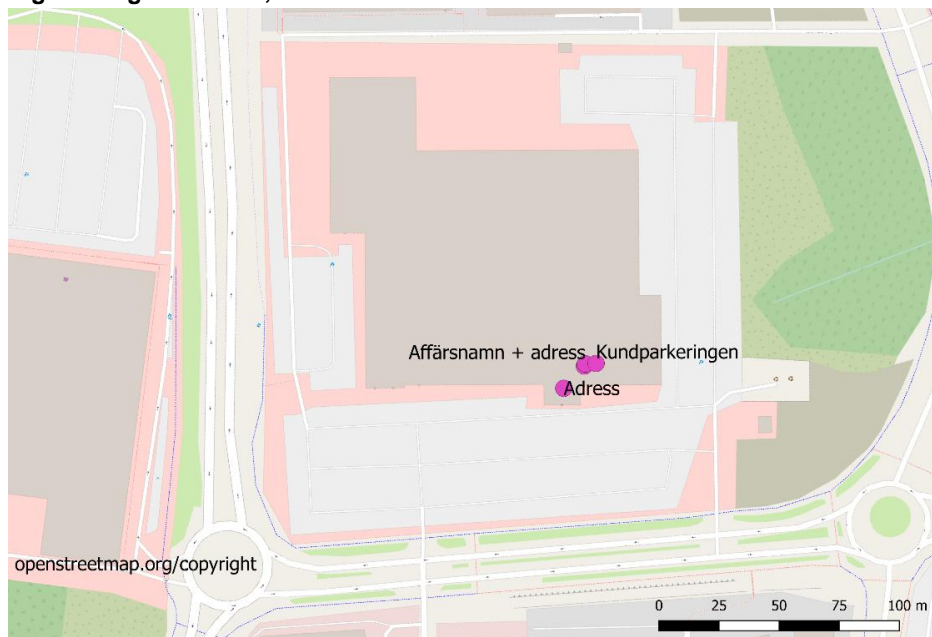
Som tidigare nämnts i kapitlet om brottsplats för anmälda brott som inleds på sidan 12 är en koordinatpunkt som kopplats till ett brott ofta en översättning från den belägenhetsadress som polisen har registrerat för brottet på anmälan. Koordinatpunkternas precision är dock på millimeternivå (tal med tre decimaler), medan en adress utgör ett större område. Koordinatpunkterna för brottsplatserna förefaller därför vara mer exakta än vad de egentligen är. Framtagna exempel i den här studien visar

att koordinaterna till exempel inte anger om en brottsplats är i eller framför en byggnad. Att registrerade brottsplatser har en låg precision på en sådan detaljnivå går också i linje med vad en tidigare studie visat om koordinaterna och den registrerade brottsplatsen för anmälda brott (se Gerell 2018²⁴).

I figur 15 på nästa sida ges ett exempel på hur brott som skett i och vid en stormarknad har koordinatsatts. Ett större antal anmälda brott med olika varianter av adressuppgifter har registrerats på fyra olika koordinatpunkter. Även när kundparkeringen är nämnd i adressen är koordinatpunkten belägen i byggnaden, vilket illustrerar bristfälligheten i koordinaternas precision på detaljerad nivå. Det innebär alltså att det utifrån koordinaterna inte går att ange om brottsplatsen för exempelvis en misshandel skett inne i en butik eller på parkeringen utanför. Koordinatuppgifter på anmälda brott är därmed inte användbara för analyser om detaljerade rumsliga egenskaper för brottsplatsen, till exempel om brottet begicks inom- eller utomhus, i närheten av en övervakningskamera eller platser med belysning samt liknande frågeställningar. Däremot utesluter inte den bristande exaktheten möjligheten att analysera brott på aggregerade områden, som till exempel RegSO eller DeSO, vilket kommer att vara utgångspunkten för den fortsatta analysen.

²⁴ <https://www.idunn.no/doi/full/10.18261/issn.1894-8693-2018-02-05>

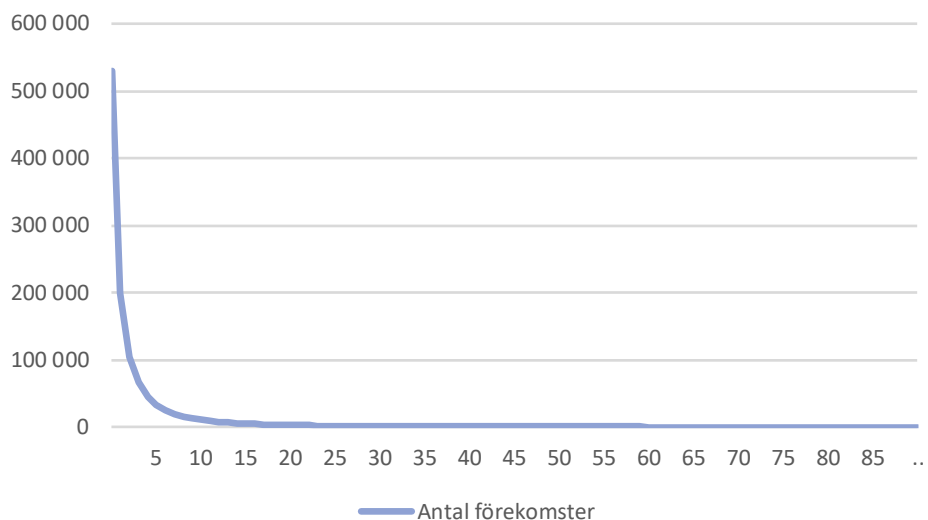
Figur 15. Exempelbild över stormarknad med koordinatpunkter som har använts vid registreringen av brott, åren 2018–2022.

Frekvent registrerade koordinatpunkter

Eftersom koordinatpunkterna är en översättning från en belägenhetsadress kommer brott som registreras på samma adress ha samma koordinatpunkter, och av den anledningen förekomma flera gånger i datamaterialet. Sett till hela perioden 2018–2022 har totalt 46 procent av samtliga koordinatpunkter som registrerats för de anmälda brotten endast förekommit en gång, och merparten av alla punkter, drygt 90 procent, förekommer som mest 10 gånger, se figur 16. Det finns dock koordinatpunkter som har registrerats över 1 000 gånger. Den vanligast förekommande koordinatpunkten i materialet för studien har registrerats över 25 000 gånger under perioden, vilket motsvarar nästan en halv procent av samtliga koordinatsatta anmälda brott i hela landet. Se bilaga 3 för en detaljerad information om koordinatpunkter med fler än 1 000 anmälda brott.

Figur 16. Antal gånger unika koordinatpunkter har registrerats för anmälda brott, totalt under perioden 2018–2022.

I tabell 5 på nästa sida redovisas antalet anmälda brott som har registrerats på de olika koordinatpunkterna. Där framkommer att närmare hälften (48 %) av alla koordinatsatta anmälda brott under 2018–2022 har registrerats på koordinatpunkter som förekommer som mest 12 gånger, vilket alltså innebär att en stor andel av brotten finns på platser som inte registrerats särskilt frekvent under femårsperioden. Närmare tre fjärdedelar (72 %) av de anmälda brotten har registrerats på punkter som förekommer som mest 40 gånger, knappt 12 procent har registrerats på punkter som har använts mer än 200 gånger och 5 procent har registrerats på punkter som har använts mer än 1 000 gånger.

Tabell 5. Antal gånger unika koordinatpunkter har registrerats för anmälda brott, antal och andel brott per rad samt ackumulerat, totalt under perioden 2018–2022.

Antal brott som har registrerats på den unika koordinatpunkten	Antal brott	Ackumulerat antal brott	Andel brott i procent	Ackumulerad procentandel
1	537 713	537 713	9 %	9 %
2	406 792	944 505	7 %	16 %
3	314 808	1 259 313	5 %	22 %
4	266 352	1 525 665	5 %	26 %
5	229 325	1 754 990	4 %	30 %
6	202 914	1 957 904	3 %	34 %
7	179 193	2 137 097	3 %	37 %
8	163 344	2 300 441	3 %	40 %
9	146 673	2 447 114	3 %	42 %
10	134 880	2 581 994	2 %	44 %
11–12	233 935	2 815 929	4 %	48 %
13–15	283 035	3 098 964	5 %	53 %
16–20	354 574	3 453 538	6 %	59 %
21–40	745 507	4 199 045	13 %	72 %
41–100	671 436	4 870 481	12 %	84 %
101–200	275 970	5 146 451	5 %	89 %
201–1 000	372 456	5 518 907	6 %	95 %
1 001–25 030	290 005	5 808 912	5 %	100 %

Uppsamlingspunkter används i olika syften

Som framkommit finns det ett antal platser som i högre utsträckning, och i några fall i betydande utsträckning, har registrerats som brottsplatser för anmälda brott under perioden. I vissa fall kan det givetvis bero på att platserna är särskilt brottsutsatta, medan det i andra fall kan handla om generella uppsamlingspunkter, det vill säga lokala platser som står för större områden än vad koordinatpunkten anger. Som nämndes under kapitlet om brottsplats för anmälda brott på sidan 12, har polisen möjlighet att skapa lokala platser i adressdatabasen för att underlätta vid registreringen av anmälda brott, men platser kan även skapas i andra syften. Sådana platser, i den här studien kallade uppsamlingspunkter, kan även användas för att registrera brott där den detaljerade brottsplatsen inte är känd. Det framgår dock inte i underlagen som Brå samlar in om en koordinatpunkt i praktiken utgör en lokal uppsamlingsplats eller hur stort område en sådan punkt täcker in. Om en sådan punkt avser ett större område som spänner över gränser för DeSO och RegSO-indelningar finns det risk för att resultaten ger en missvisande bild av de anmälda brotternas koncentration och spridning på den lokala nivån. Därmed kan polisens användning av sådana uppsamlingspunkter vara problematiska när brottsplatsen ska analyseras på detaljerade geografiska områden.

Frekvent registrerade punkter finns främst i större städer

För att få en uppfattning om användningen av uppsamlingspunkter och vad de kan motsvara, har de mest frekvent registrerade koordinatpunkterna analyserats. Syftet är att lokalisera mönster för vilka brott som registreras på punkterna, vilka platser de pekar ut eller hur belägenhetsadresserna är angivna och formulerade. Resultatet kan ge en viss indikation om användningen av generella uppsamlingspunkter och således i grova drag belysa koordinaternas tillförlitlighet när det gäller precisionen av de angivna brottsplatserna.

Ett antagande i studien är att sannolikheten för att en koordinatpunkt används som en generell uppsamlingspunkt troligen är större för de mer frekvent registrerade platserna, och därför har analyser gjorts av koordinatpunkter som sammantaget har registrerats fler än 1 000 gånger under den undersökta perioden. Samma problem, det vill säga att en koordinatpunkt har använts som en generell uppsamlingspunkt, kan dock även gälla koordinatpunkter där ett mindre antal brott har registrerats.

Resultaten av analysen visar att de mest frekventa uppsamlingspunkterna generellt sett återfinns i storstäder och större städer. Några av de mest frekvent registrerade uppsamlingspunkterna ligger i Stockholmsområdet (se tabell 6 på nästa sida), vilket är rimligt mot bakgrund av att en tredjedel av alla anmälda brott registreras i polisregion Stockholm. Vidare är de mest frekvent registrerade uppsamlingspunkterna i många fall tunnelbanestationer och andra knutpunkter i kollektivtrafiken, där det passerar stora flöden människor. Det finns vidare några frekvent registrerade punkter som geografiskt ligger intill varandra inom samma stad, bland annat två punkter i Malmö hamn och två punkter i Norrköping. Punkterna i Malmö respektive Norrköping står var för sig för ett större antal brott än en liknande frekvent registrerad punkt i Linköping. För en sammanställning av övriga frekvent registrerade koordinatpunkter med över 1 000 förekomster som inte redovisas i tabellen nedan, se bilaga 3.

Tabell 6. De vanligast registrerade koordinatpunkterna för anmälda brott, totalt under perioden 2018–2022.

Kommun	Platsbeskrivning (manuellt framtagen)	Koordinater (SWEREF 99 TM)	RegSO-kod	DeSO-kod	Antal förekomster
Göteborg	Göteborgs hamn	6398130,314145	1480R043	1480C1710	25 035
Stockholm	Nybodadepån	6577853,671593	0180R053	0180C2780	9 091
Stockholm	T-centralen	6581044,674258	0180R047	0180C4040	8 281
Linköping	Slottsträdgården	6474609,535925	0580R002	0580C1470	7 145
Stockholm	Högdalsdepån	6572926,674351	0180R042	0180C1320	5 834
Malmö	Malmö hamn*	6168339,367769			5 448
Stockholm	Tunnelbanestation Fridhemsplan	6580975,672316	0180R126	0180C4240	5 364
Stockholm	Tunnelbanestation Hornstull	6579256,672923	0180R067	0180C3620	3 985
Upplands Väsby	Station Upplands Väsby	6601642,664005	0114R005	0114C1160	3 968
Norrköping	Motala ström	6495334,568765	0581R033	0581C1420	3 913
Södertälje	Station Södertälje	6564368,650100	0181R026	0181C1170	3 729
Stockholm	Tunnelbanestation Slussen	6579494,674797	0180R124	0180C3750	3 725
Stockholm	Vällingbydepån	6583558,663488	0180R077	0180C5480	3 531
Haninge	Station Västerhaninge	6557791,677531	0136R027	0136C1080	3 417
Malmö	Malmö hamn*	6168338,367768			3 348
Norrköping	Motala ström	6495334,568764	0581R033	0581C1420	3 340
Stockholm	Tunnelbanestation Medborgarplatsen	6579079,674901	0180R113	0180C3320	3 155
Stockholm	Tunnelbanestation Liljeholmen	6578499,672032	0180R053	0180C3060	3 121
Stockholm	Tunnelbanestation Skanstull	6578597,675045	0180R113	0180C3130	3 118
Botkyrka	Station Tumba	6565737,661907	0127R019	0127C1220	3 085
Stockholm	Rissnedepån	6585994,667127	0183R007	0183C1210	2 959

* Platsen ligger utanför områdesindelningen för RegSO och DeSO

Hög brottslighet ligger troligen bakom flera av uppsamlingspunkterna

Som nämndes inledningsvis kan det vara svårt att avgöra om en frekvent registrerad koordinatpunkt motsvarar en plats med hög brottslighet eller en mer generell uppsamlingspunkt. Bland de frekvent registrerade koordinatpunkterna finns det några punkter som dock kan antas peka ut lokala platsen där det förekommer hög brottslighet. Till dessa hör punkter med tydliga adressuppgifter som pekar på centralstationer eller gallerior, vilket tyder på att koordinaterna sannolikt anger en brottsplats med hög brottslighet. Brottsligheten som har registrerats på dessa punkter förefaller också rimliga med tanke på platsen de pekar ut. Vid sådana typer av

uppsamlingspunkter är brister i precisionen troligen mindre påtagliga, även om det inte kan uteslutas på en mer detaljerad nivå (se exemplet i figur 15 på sidan 45).

Flera av de mest frekvent registrerade koordinatpunkterna, som också kan antas peka ut faktiskt brottsfrekventa platser, finns i Stockholms län, se tabell 6 på föregående sida. Dessa kan i huvudsak delas upp i tunnelbanestationer och pendeltågsstationer samt depåer för fordon i kollektivtrafiken.

Tunnelbane- och pendeltågsstationer i Stockholms län

Den mest frekvent registrerade koordinatpunkten i Stockholms län pekar ut T-centralen²⁵ som brottsplats. T-Centralen är den största och mest trafikerade stationen inom Stockholms tunnelbana. Stationen ligger i direkt anslutning till Stockholms centralstation och pendeltågsstationen Stockholm City samt ändhållplatsen för Spårväg City. Av de brottstyper som anmälts på platsen utgörs majoriteten (92 %) av de registrerade brotten av olika skadegörelsebrott. Andra brott som förekommer är bland annat narkotikabrott, fickstöld och misshandel. Dessa brottstyper förekommer dock i liten omfattning, totalt mellan cirka 1 och 2 procent av de anmälda brotten på punkten.

Med tanke på att T-centralen är en knutpunkt i kommunikationstrafiken där en stor mängd människor passerar varje dag och sett till de brottstyperna som registrerats med koordinatpunkten, är det rimligt att anta att koordinaten utgör en uppsamlingspunkt för brott som begås inom området för T-centralen och att punkten därför pekar ut en plats med hög brottslighet. Eftersom samma punkt med identiskt formulerad belägenhetsadress har angetts för att registrera brott i området, går det dock inte att dra några slutsaser om exakt var på T-centralen brotten har skett. Samma mönster, för brottstyp och identiskt formulerade belägenhetsadresser, kan ses för de brott registrerats på den näst vanligaste koordinatpunkten när det gäller tunnelbane- och pendeltågsstationer i Stockholm, tunnelbanestationen Fridhemsplan.

Depåer i Stockholms län

Även för koordinatpunkterna som pekar på depåer i Stockholmsområdet är variationen i adressuppgifterna liten och adresserna är ofta noggrant angivna, i motsats till punkter som antas vara generella uppsamlingspunkter. De anmälda brotten som registrerats vid depåerna är i princip uteslutande skadegörelsebrott (98 %). De tydliga adresserna och

²⁵ För det brott som kopplats till koordinaten för T-centralen har samtliga (99 %) en identisk formulering av adressen.

att brotten tillhör samma brottskategori tyder på att det även för dessa punkter troligtvis handlar om frekvent brottsutsatta platser. Dessutom är den vanligaste brottstypen klotter mot kollektivtrafiken, vilket förefaller rimligt. Det råder dock osäkerhet om skadegörelsen faktiskt har skett i anslutning till depåerna eller om brottsplatsen motsvarar upptäcktsplatsen. Det är inte otänkbart att en stor del av skadegörelsebrotten upptäckts i depåerna och registrerats utifrån den platsen, även när brottet skett någon annanstans.

Generella uppsamlingspunkter

I analyserna har ett antal frekvent registrerade koordinatpunkter identifierats i ett antal kommuner, vilka kan antas utgöra mer generella uppsamlingspunkter (se bilaga 4). Det som utmärker dessa uppsamlingspunkter är att brotten i de flesta fallen är angivna med ospecificerade adressuppgifter och att koordinatpunkterna i flera fall ligger på otillgängliga platser, exempelvis i vattendrag. Dessutom finns det en större variation av brottstyper registrerade på platserna. Sådana punkter finns i flera större städer, exempelvis pekar den mest frekvent registrerade punkten på en plats utanför hamnen i Göteborg. Andra städer där frekvent registrerade koordinatpunkter förekommer är Malmö, Linköping och Norrköping (se bilaga 4). Sammantaget tyder analysen på att dessa koordinatpunkter kan utgöra så kallade generella uppsamlingspunkter som används för att registrera brott inom ett större område, snarare än att de pekar ut särskilt brottsfrekventa platser, även om det med säkerhet inte har gått att klargöra. Förekomsten av generella uppsamlingspunkter kan försvåra för studier av anmälda brott på geografisk detaljerad nivå. Det är viktigt att identifiera och beakta uppsamlingspunkter i analyser som baseras på koordinatuppgifter, eftersom de kan ge en falsk bild av brottsutsatta platser.

Skillnader i registrering mellan och inom polisregionerna

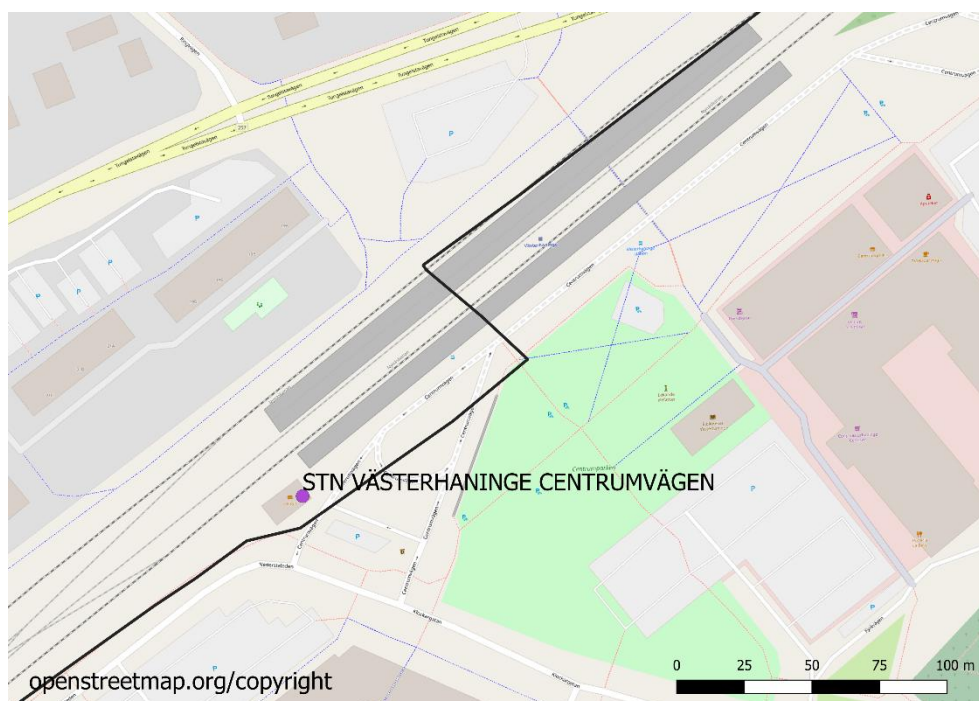
I avsnittet om bortfall av koordinatuppgifter i polisregionerna (se sidan 38) framkom att det fanns regionala skillnader i hur brottsplatsuppgifter registreras. I analyserna av de olika uppsamlingspunkterna framkommer att det så även är fallet när det gäller precisionen. Det finns skillnader mellan regionerna i hur man använder sig av uppsamlingspunkterna, se exempel i bilaga 4. Det verkar även finnas skillnader inom en polisregion vid registreringen av koordinatuppgifter. Kommuner inom samma region kan exempelvis skilja sig åt sett till brottsammansättningen på uppsamlingspunkter, se exempel i bilaga 4.

Det bör beaktas att det kan finnas skillnaderna mellan och inom polisregionerna vid analyser som baseras på koordinatuppgifter eller RegSO/DeSO.

Belägenheten av uppsamlingspunkter kan variera över tid

I vissa fall har olika närliggande uppsamlingspunkter använts vid olika tillfällen över åren. Det innebär att en uppsamlingspunkt kan vara belägen inom ett delområde under ett år, och efterföljande år vara belägen i ett annat delområde. Eftersom en uppsamlingspunkt i en stad då har flyttats något innebär det att antalet brott i ett område kan minska från ett år till ett annat och samtidigt öka i ett annat närläget område. Risken för sådana överflyttningseffekter är större när anmälda brott studeras i DeSO än RegSO, eftersom DeSO utgör mindre områden. Gränserna för RegSO och DeSO går längs med vägar och järnvägar, och många brott registreras vid knutpunkter som till exempel centralstationer. Sådana överflyttningseffekter mellan delområden aktualiseras därför inte bara för generella uppsamlingspunkter, utan kan även gälla för uppsamlingspunkter som speglar frekvent brottsutsatta platser. Se figur 17 som exempel.

Figur 17. RegSO-indelning (svart linje) vid Västerhaninge station samt en uppsamlingspunkt med 3 417 brott, åren 2018–2022.

Sammanfattning av koordinatuppgifternas precision

Det finns sammanfattningsvis två viktiga aspekter att ta hänsyn till när det gäller koordinaternas precision som påverkar uppgifterna om anmälda brott på mindre geografiska områden. Dels påverkas precisionen av den angivna brottsplatsen av begränsningar på detaljerad geografisk nivå, dels påverkas den av att det förekommer uppsamlingspunkter.

Den första aspekten berör inverkan av koordinaternas precision, som har olika betydelse beroende på vilken nivå brottsplatsen studeras. På en detaljerad geografisk nivå anges de anmälda brotternas koordinater för brottsplatsen inte med en sådan precision att de kan användas vid analys av detaljerade rumsliga egenskaper för brottsplatsen. Däremot lämpar de sig för att översättas till och användas på mer aggregerade områden som RegSO eller DeSO.

Den andra aspekten att ta hänsyn till handlar om så kallade uppsamlingspunkter, det vill säga frekvent registrerade koordinatpunkter. Två typer av uppsamlingspunkter har identifierats i datamaterialet till studien: särskilt brottsutsatta platser samt generella uppsamlingspunkter som motsvarar större områden. Det går inte att med säkerhet avgöra om uppsamlingspunkterna representerar en uppsamlingspunkt för diverse olika brott inom ett större område eller om de pekar på särskilt brottsutsatta platser.

I granskningen har det dock framkommit vissa mönster i underlaget som kan ge vägledning i frågan. De frekvent registrerade koordinatpunkterna som i studien kan antas utgöra särskilt brottsutsatta platser, kännetecknas av att de pekar ut lokala platser där en koncentration av brottslighet typiskt sett kan förväntas (torg, stationer, gallerior med mera). De brottsyper som registrerats på punkten kan dessutom anses vara rimliga för platsen, och de är också punkter som anges med tydliga adresser. De uppsamlingspunkter som istället kan antas utgöra mer generella uppsamlingspunkter kännetecknas av att de registrerats med oprecisa adressuppgifter. De pekar i många fall på relativt otillgängliga platser, samt har registrerats med en större variation av olika typer av brott registrerade på platserna. Generella uppsamlingspunkter kan, till skillnad mot frekvent brottsutsatta platser, ge en missvisande bild av brottskoncentrationer på den lokala nivån.

Analyserna visar också att uppsamlingspunkterna används på olika sätt mellan och även inom polisregionerna. En god lokalkänning kan därför vara en fördel vid tolkningen av resultat, eftersom det kan hjälpa användaren med att identifiera och värdera sådana punkter.

Dessutom bör beaktas att närliggande uppsamlingspunkter kan vara mer eller mindre frekvent använda vid olika tillfällen över åren. Om sådana punkter ligger i olika delområden inom en kommun, kan det innebära att brottsligheten flyttas mellan områden under olika år. Den här typen av överflyttningseffekter mellan delområden kan uppstå både när det gäller generella uppsamlingspunkter och uppsamlingspunkter som är frekvent brottsutsatta platser.

Avslutande sammanfattning

I det här kapitlet sammanfattas kvalitetsstudiens resultat och som stöd till användare ges en samlad bedömning av vilka grupper av brott som kvalitetsmässigt bedöms vara mer eller mindre lämpliga att redovisa på mindre delområden som DeSO eller RegSO. Utifrån resultaten ges en redogörelse som omfattar en övergripande bild av när anmälda brott bedöms vara relevanta och meningsfulla att redovisa på en mer detaljerad geografisk nivå. En bedömning av vilken kvalitet som kan uppnås vid studier av anmälda brott på mer detaljerad geografisk nivå behöver dock alltid göras med utgångspunkt i det enskilda fallet och i förhållande till det tänkta tillämpningsområdet.

I kapitlet beskrivs även, på en övergripande nivå, vad som är viktigt att tänka på utifrån ett sekretessperspektiv när syftet är att brott redovisas på DeSO- eller RegSO-nivå, och hur uppgifter kan skyddas från röjande.

Samlad bild av belysta kvalitetsaspekter

I kapitlet Brottsplats för anmälda brott brottsplats för anmälda brott på sidan 21 framkommer att brottsplatsen kan definieras utifrån handlingsplatsen, effektplatsen eller upptäcktsplatsen för brottet och att det finns brottstyper där det inte alltid är tydligt för anmälningsupptagaren vilken plats som ska registreras. Som vägledning för att undvika osäkerhet har rättsväsendet tagit fram gemensamma riktlinjer för registrering av brottsplats, vilka dock inte gällde för tidsperioden som rapporten omfattar. Utifrån riktlinjerna framgår dock att brottsplatsen teoretisk sett är lämpligare att studera för vissa brottstyper än andra när analyser görs på mindre geografiskt områden.

De brottstyper som bedöms vara mer lämpliga att studera på mindre geografiska områden är framför allt offerbrott med interaktion, vilket särskilt gäller för brott mot person. För den typen av brott är handlingsplatsen och effektplatsen ofta densamma, varför osäkerheten om vad brottsplatsen beskriver torde var liten. Detsamma gäller för vissa offerbrott utan interaktion, exempelvis vissa stöld- och tillgreppsbrott och skadegörelsebrott, som sker mot fasta objekt (bostäder eller parkerade fordon med mera). När det gäller offerbrott som sker på distans, exempelvis brott som sker med hjälp av internet, finns det däremot en stor osäkerhet om vilken brottsplats som har registrerats, och det kan därför anses vara särskilt svårt att dra slutsatser om de aktuella brottens lokala placering, baserat på koordinatuppgifterna för brotten.

För vissa spanings- och kontrollbrott, exempelvis narkotikabrott och trafikbrott, kan det anses vara meningsfullt att studera brotten på geografisk detaljerad nivå. I de fallen behöver dock hänsyn tas till att den registrerade brottsplatsen ofta anger upptäcksplatsen. Brottsplatsen när det gäller andra kontrollbrott, som skattebrott eller borgenärsbrott, är generellt sett inte lämplig att undersöka utifrån koordinatuppgifter. Brottsplatsen för dessa brott anges oftast endast kommunen för bolagens säte eller den enskilda näringsidkarens folkbokföringsadress, och därför sällan koordinatuppgifter. Vidare är tullbrott och andra brott som registreras av Tullverket inte heller praktiskt möjliga att studera på lokal nivå, eftersom de inte registreras med koordinatuppgifter.

Bortsett från att vissa brott teoretiskt sett är mer lämpliga att analysera på detaljerade geografiska områden finns det enligt studien även brister i tillförlitligheten. De anmälda brotten har i olika grad bortfall av koordinatuppgifter, som kan påverka kvaliteten i sådana analyser. En förutsättning för att redovisa brott på RegSO- och DeSO nivå är att en tillräckligt stor andel anmälda brott har koordinatuppgifter. Bortfallet kan på så sätt påverka kvaliteten när brott studeras på mer detaljerad geografisk nivå. Om bortfallet är stort kan det medföra osäkerhet i statistiken och ge missvisande resultat. I avsnittet om nivå och utveckling av bortfallet inom brottskategorierna på sidan 21 framkommer att andelarna koordinatsatta brott kan variera mycket mellan olika brottstyper. Ett generellt mönster som framträder är dock att brottstyper där brottsplatsen kan anses vara enkel att definiera, oftare är behäftade med ett mindre bortfall och vice versa. Det innebär att brott som generellt sett kan anses meningsfulla att studera med hänsyn till vad brottsplatsen teoretiskt sett antas beskriva, också vanligtvis har en bättre kvalitet när det gäller bortfall av koordinater.

Bortfallet av koordinater bör dock alltid bedömas i det enskilda fallet och i förhållande till bakgrundkunskapen för varje enskild brottstyp och tillämpningsområde. Beroende på syftet med att ta fram statistik kan ett större bortfall vara godtagbart så länge bortfallet kan anses vara slumpmässigt, exempelvis om relativa skillnader i andelar brott ska jämföras eller om brott ska rangordnas utan absoluta antal. I kapitlet om bortfall av koordinatuppgifter framgår dock att det finns skillnader i andelen brott som koordinatsätts beroende på i vilken polisregion brotten har registrerats. De regionala skillnaderna varierar även med vilken brottstyp som studeras och det framgår återigen att skillnaderna typmässigt är större för brott där det råder osäkerhet om vilken brottsplats som ska registreras, exempelvis bedrägeribrott. Resultaten antyder alltså att det kan finnas skillnader inom polisregionerna för hur brott koordinatsätts, och att bortfallet av koordinater därmed inte utan vidare kan antas vara

slumpmässigt fördelat i hela landet. För en användare som exempelvis vill jämföra den lokala spridningen av brott inom och mellan olika regioner är det därför viktigt att undersöka om det förekommer bortfall och hur det fördelas mellan regionerna.

En annan felkälla som påverkar kvaliteten vid redovisning på mer detaljerad geografisk nivå rör med vilken precision koordinaterna kan antas peka ut den faktiska brottsplatsen för de anmälda brotten. Generellt sett kan geografiska koordinater inte användas för att studera rumsliga egenskaper, som exempelvis om en brottsplats ligger inne i eller utanför en byggnad. I kapitlet om osäkerhet i precisionen för brottsplatserna på sidan 43 framkommer vidare att brott kan registreras på så kallade uppsamlingspunkter, det vill säga enskilda koordinatpunkter där många brott för ett större område registreras. Vissa uppsamlingspunkter kan avse frekvent brottsutsatta platser, där brott som sker inom ett närområde samlas kring punkten, som ofta är intressanta att studera. Andra frekvent registrerade punkter kan dock utgöra generella uppsamlingspunkter där brott som begåtts inom ett större område registreras av olika skäl. Tillämpningen av generella uppsamlingspunkter har inte kunnat klarläggas, men de platser som i studien har antagits kunna utgöra generella uppsamlingspunkter utmärks inte sällan av att omfattar brott som saknar tydliga adressuppgifter samt en variation av brottstyper med en koncentration på offerbrott utan interaktion samt spaningsbrott. Resultatet överensstämmer med övriga resultat som visar att nämnda brottstyper kvalitetsmässigt kan anses mindre lämpliga att studera på detaljerad geografisk nivå. Överlag är det viktigt vid tolkningen av statistik på mindre områden att vara uppmärksam på platser där många brott registrerats, eftersom de inte nödvändigtvis behöver peka ut brottsfrekventa platser. Med god lokalkännedom går det sannolikt att avgöra vad en sådan plats motsvarar och hur den behöver hanteras i analysen. Med hjälp av bilaga 3 kan hänsyn tas till de största uppsamlingspunkterna vid analyser.

För uppsamlingspunkter som är placerade vid gränsen för ett geografiskt område är risken för missvisande eller svårtolkade resultat särskilt påtaglig. I sådana fall är det inte givet att samtliga brott på punkten faktiskt har en brottsplats som är belägen inom det RegSO eller DeSO som själva uppsamlingspunkten är lokaliserad i, eller med andra ord det område man vill studera. En uppsamlingspunkt som är placerad vid gränser till delområden kan alltså ge ett överskattat eller underskattat antal brott i det studerade området. Analysen kan dessutom kompliceras av att uppsamlingspunkternas belägenhet kan flyttas över tid.

Sammantaget visar resultaten i studien att vissa grupper av anmälda brott generellt, teoretiskt och kvalitetmässigt, kan anses vara mer lämpliga att studera på geografisk detaljerad nivå än andra. Hit hör överlag offerbrott med interaktion, vissa typer av offerbrott utan interaktion samt vissa typer av stöld- och skadegörelsebrott. Dessutom kan spaningsbrott, som narkotikabrott och trafikbrott, vara relevanta att studera på geografisk detaljerad nivå beroende på frågeställningen och under förutsättning att man är medveten om att brottsplatsen för brotten styrs av polisens arbetssätt. Resultatet och slutsatserna från den här studien kan användas som vägledning för användare som tänker studera anmälda brott på geografisk detaljerad nivå. Men som nämndes inledningsvis behöver en sammantagen analys av kvaliteten alltid göras i det enskilda fallet och i förhållande till det tänkta tillämpningsområdet.

Redovisning på delområden ur ett sekretessperspektiv

Vid sidan av olika kvalitetsaspekter är sekretess en annan viktig faktor att ta hänsyn till vid redovisning på mindre delområden, som RegSO och DeSO.

Olika åtgärder för att upprätthålla sekretessen

Uppgifter om enskilda personer och företag som hanteras inom ramen för den officiella statistiken, och annan statistik som tas fram baserat på underlaget till statistiken, omfattas av absolut sekretess enligt 24 kapitlet 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL. Det innebär att uppgifter endast kan redovisas om det står klart att det kan ske utan att den enskilda eller någon närstående till denna lider skada eller men.

För att upprätthålla statistiksekretessen och undvika att uppgifter om enskilda personer röjs kan olika metoder användas. En metod kan vara att minska detaljeringsgraden i statistiken, genom att exempelvis slå ihop flera redovisningsår eller brottskategorier. En annan metod kan vara att undertrycka antalsuppgifter som ligger under ett bestämt tröskelvärde och bedöms innebära risk för röjande.²⁶ Det kräver dock ofta en så kallad sekundärundertryckning av uppgifter, vilket kan medföra att den statistiska redovisningen blir fragmentarisk och svårtolkad. Valet av metod för röjandekontroll behöver därför anpassas till syftet med redovisningen.

För att upprätthålla sekretessen i den officiella statistiken över anmälda brott har Brå exempelvis valt att begränsa redovisningen på kommunnivå

²⁶ Med att undertrycka avses att dölja en uppgift som omfattar ett litet antal förekomster i redovisningen och som anses innebära en risk för röjande av enskild person. För att uppgiften inte ska kunna beräknas med ledning av övriga redovisade uppgifter används även sekundärundertryckning av andra redovisade uppgifter. Det innebär att man döljer en uppgift trots att den antalsmässigt inte innebär risk för ett röjande.

till årsvisa uppgifter och aggregerade brottstyper. Eftersom DeSO och RegSO representerar små avgränsade områden, med betydligt mindre befolkningsunderlag jämfört med kommunerna, kan ytterligare åtgärder behöva vidtas för att upprätthålla sekretessen i statistik som redovisas på denna nivå.

Exempel på sekretessproblematik

RegSO och DeSO är offentliga indelningar för att presentera uppgifter i småskaliga områden. Områdena kan i sin tur kopplas till annan tillgänglig information. Bland de statistiska befolkningsuppgifter hos SCB som redovisas uppdelat på RegSO och DeSO, finns exempelvis uppgifter om kön och åldersklasser, civilstånd, födelseland, medborgarskap, personbilar och ekonomisk standard. Vid kontroll av antal boende uppdelat i åldersgrupper och kön för ett visst år, finns det RegSO och DeSO med antalsmässigt mycket få personer i befolkningsunderlaget. Statistiken över anmälda brott ska visa resultat på befolkningsnivå utan att vara läsbar på individnivå, och statistikredovisningen kan därför inte presenteras på den mest detaljerade nivån som statistiken möjliggör (område – brott – åldersgrupp/kön – relationstyp - redovisningsperiod). Redovisning på en sådan detaljnivå tycks vara högst olämplig för vissa brottstyper, exempelvis olika typer av brott mot person, eftersom det sammantaget med annan bakgrundsinformation innebär en risk för att peka ut enskilda personer.

Nedan ges exempel på sekretessproblem som kan uppstå när de anmälda brotten 2018–2022 indelas efter RegSO och DeSO. Vid en sådan indelning framkommer att det finns områden med färre än totalt tio anmälda brott per år. Uppdelat på brottstyper finns det även ett flertal områden med några få eller inga (0) anmälda brott. Närmast till hands för att skydda känsliga uppgifter ligger att använda ett tröskelvärde för vad som kan redovisas, det vill säga att man inte redovisar antal brott i ett område om antalet understiger ett visst värde. På nästa sida följer tabeller som visar hur resultatet skulle se ut för anmälda misshandelsbrott och personrån vid tillämpning av tröskelvärdet 10.

Misshandel som är den största brottstypen i kapitel 3 i brottsbalken (Brott mot liv och hälsa) har ett lågt bortfall av koordinatsatta brottsplatser, med i genomsnitt 5 procent för åren 2018–2022 (se bilaga 1). Misshandel är vidare ett offerbrott med interaktion där effektplats och handlingsplats är densamma. På många sätt är det därför ett lämpligt brott att redovisa på lokal nivå. Personrån som ingår i kapitel 8 i brottsbalken (Stöld- och tillgreppsbrott) är färre i antal än misshandelsbrotten och ett exempel på en mindre brottstyp. Precis som misshandel är personrån ett offerbrott med interaktion som oftast har en tydlig fysisk brottsplats. För personrånen är

en andel på i genomsnitt 89 procent koordinatsatta för åren 2018–2022 (se bilaga 1).

Tabell 7. Andel RegSO med 0, 1–9 respektive fler än 9 anmälda misshandelsbrott, åren 2018–2022 samt totalt för hela perioden.

	2018	2019	2020	2021	2022	Totalt
RegSO med 0 brott	1 %	2 %	2 %	2 %	2 %	0 %
RegSO med 1–9 brott	37 %	33 %	33 %	31 %	33 %	2 %
RegSO med fler än 9 brott	62 %	65 %	66 %	67 %	65 %	98 %

Tabell 8. Andel DeSO med 0, 1–9 respektive fler än 9 anmälda misshandelsbrott, åren 2018–2022 samt totalt för hela perioden.

	2018	2019	2020	2021	2022	Totalt
DeSO med 0 brott	3 %	3 %	3 %	3 %	3 %	0 %
DeSO med 1–9 brott	53 %	50 %	49 %	47 %	49 %	4 %
DeSO med fler än 9 brott	43 %	46 %	49 %	49 %	48 %	96 %

Tabell 7 och tabell 8 visar andelar för områden (RegSO respektive DeSO) där det har registrerats noll, en till nio samt tio eller fler misshandelsbrott per år. Av resultatet framgår att en stor andel av brotten inte skulle kunna redovisas på RegSO- eller DeSO-nivå vid ett tröskelvärde på 10 brott. Mellan 31–37 procent av alla RegSO har 1–9 misshandelsbrott per år, och mellan 47–53 procent per år vid uppdelning på DeSO. I dessa fall medför tillämpningen av tröskelvärde som metod för rövandekontroll ett stort informationsbortfall. Andelen RegSO respektive DeSO med 1–9 brott minskar dock avsevärt när alla fem åren slås ihop. Vid sammanslagning av åren har både RegSO och DeSO i 98 respektive 96 procent av områdena fler än nio anmälda brott. Vid tröskelvärde som metod för rövandekontroll kan det alltså vara lämpligt att slå ihop ett antal år, istället för att redovisa årsvisa resultat för att undvika stora informationsbortfall.

Tabell 9 och tabell 10 nedan, som presenterar andelar för RegSO och DeSO uppdelat på antal personrån, visar att endast en liten andel områden har fler än 9 anmälda personrån. Områden som har mellan 1–9 personrån är genomgående högre än för misshandel och majoriteten har noll (0) brott. Resultaten skiljer sig därför avsevärt mellan misshandel och personrån.

Tabell 9. Andel RegSO med 0, 1–9 och fler än 9 anmälda personrån, åren 2018–2022 samt totalt för hela perioden.

	2018	2019	2020	2021	2022	Totalt
RegSO med 0 brott	54 %	52 %	49 %	52 %	54 %	0 %
RegSO med 1–9 brott	42 %	44 %	47 %	45 %	43 %	67 %
RegSO med fler än 9 brott	4 %	4 %	4 %	3 %	2 %	30 %

Tabell 10. Andel DeSO med 0, 1–9 och fler än 9 anmälda personrån, åren 2018–2022 samt totalt för hela perioden.

	2018	2019	2020	2021	2022	Totalt
DeSO med 0 brott	60 %	57 %	56 %	60 %	62 %	0 %
DeSO med 1–9 brott	38 %	41 %	43 %	39 %	37 %	80 %
DeSO med fler än 9 brott	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	20 %

Sammanlagningen av år innebär att andelarna med noll (o) observationer minskar betydligt. Andelen RegSO och DeSO med tio eller fler anmälda personrån är dock 30 respektive 20 procent sammantaget för åren, alltså betydligt mindre än hälften av områdena. Personrån är en relativt liten brottstyp, dock inte den minsta i statistiken. Sammanfattningsvis räcker därför inte en sammanslagning av fem år och ett tröskelvärde på tio för att presentera vissa mindre brottstyper utan ett allt för stort informationsbortfall.

En möjlighet för att tillgängliggöra statistik för enskilda och antalsmässigt små brottstyper kan i istället vara att presentera klassindelade uppgifter, det vill säga redovisa antalsuppgifter inom ett intervall i stället för med en exakt uppgift. Det görs till exempel på statistiska kartor, så kallade koropletkartor, där den geografiska spridningen av brott kan illustreras utan att det går att utläsa det exakta antalet brott.

Bilagor

Bilaga 1: Andel koordinatsatta brott för åren 2018–2022, i hela landet (Excel-fil, laddas ner på Brås webbplats www.bra.se)

Bilaga 2: Andel koordinatsatta brott för åren 2018–2022, i polisregionerna (Excel-fil, laddas ner på Brås webbplats www.bra.se)

Bilaga 3: Samtliga koordinatpunkter som registrerats fler än 1 000 gånger under 2018-2022 (Excel-fil, laddas ner på Brås webbplats www.bra.se)

Bilaga 4: Detaljerad beskrining av några uppsamlingspunkter (pdf, laddas ner på Brås webbplats www.bra.se)

Bilaga 5: Riktlinje för registrering av brottstid och brottsplats 1.0 (pdf, laddas ner på Brås webbplats www.bra.se)

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

Box 1386 23, SE-111 93 STOCKHOLM

Tel +46 (0) 8 527 58 400, registrator@bra.se, www.bra.se

urn:nbn:se:bra-1211